

Høgskolen i Innlandet, campus Rena

Masteroppgave

«Bærekraftsrapportering i norske banker»

«Sustainability reporting in Norwegian banks»

Oddveig Silva-Thorstensen

Mastergrad i økonomi og ledelse, spesialisering økonomistyring

2020

FORORD

Denne masteroppgaven er skrevet som en avsluttende del av masterstudiet i økonomi og ledelse med fordypning i økonomistyring ved Høgskolen i Innlandet, campus Rena, og utgjør 30 studiepoeng. Bærekraftsrapportering er hovedtema i denne masteroppgaven. Bærekraft er et tema jeg har vært interessert i lenge, og arbeidet med denne masteroppgaven har vært både lærerikt og interessant.

Jeg vil gjerne takke veileder Kjell Tryggestad for gode innspill og råd underveis i arbeidet med masteroppgaven.

To informanter fra DNB og SpareBank 1 Østlandet satte av tid til å bidra til oppgaven min midt i en internasjonal unntakstilstand og en spesielt hektisk periode. Det setter jeg stor pris på, tusen takk!

Jeg vil også rette en stor takk til familien min som har støttet og oppmuntret meg hele veien gjennom studieløpet. En spesiell takk til min kjære ektemann, som har vært tålmodig og hjelpsom i periodene jeg har hatt mye å gjøre.

Oddveig Elisabeth Silva-Thorstensen.

Mai 2020

SAMMENDRAG

Hensikten med denne masteroppgaven er å lære mer om norske bankers bærekraftsrapportering. Bankvirksomhet er i liten grad representert innen forskningen på CSR-rapportering, som inkluderer flere ulike områder innen samfunnsansvar. Det finnes lite konkret kunnskap om rapportering av påvirkningen på ytre miljø og klima. Bærekraftsrapportering er lovpålagt for mellomstore og store virksomheter i Norge, men det er i stor grad opp til hver enkelt virksomhet hvilken informasjon som rapporteres og hvordan denne informasjonen presenteres. Med dette grunnlaget har oppgaven følgende problemstilling:

Hvordan er utviklingen innen bærekraftsrapportering i norske banker?

For å besvare problemstillingen studeres utviklingen i bærekraftsrapporteringen over flere år, i årsrapportene fra de to norske bankene SpareBank 1 Østlandet og DNB. Det blir også gjennomført en sammenligning av utviklingen i de to bankenes bærekraftsrapportering. Datainnsamling har blitt gjennomført hovedsakelig som dokumentstudie av bankenes årsrapporter. I tillegg suppleres det med informasjon fra to telefonintervjuer med informanter fra de to bankene.

Det teoretiske rammeverket i oppgaven er basert på tidligere CSR-forskning, legitimitetsteori og interessentteori. Dette brukes til å analysere og diskutere funnene fra det empiriske materialet, og viser seg å være nyttig for å oppnå større forståelse for bankenes valg og prioriteringer. Begge de to bankene støtter internasjonale initiativer for bærekraft, bruker rammeverk og retningslinjer i bærekraftsrapporteringen og inkluderer sine viktigste interessenter i bærekraftsarbeidet. For banker er den største påvirkningen på ytre miljø indirekte, gjennom blant annet beslutninger om utlån og investeringer. Mer rapportering av indirekte påvirkning og mer målbar informasjon fremheves som blant det viktigste i utviklingen innen bankenes bærekraftsrapportering. Indirekte påvirkning på ytre miljø medfører også klimarisiko, og bankene forbereder seg på denne risikoen ved kompetanseøkning og bruk av retningslinjer for ansvarlige utlån og investeringer. Begge bankene har også utviklet grønne finansielle produkter, for å tiltrekke seg kunder med interesse for bærekraft. Siden begge bankene er store innen norsk standard, kan forståelse av utviklingen innen deres bærekraftsrapportering kanskje også bidra til å forutsi hvordan utviklingen vil være for andre norske banker i fremtiden.

ABSTRACT

The purpose of this master's thesis is to learn more about Norwegian banks' sustainability reporting. Banks have received little attention in the research on CSR-reporting, which includes different areas of corporate social responsibility. There is little concrete knowledge about reporting of the impacts on the external environment and climate. Sustainability reporting is required by law for larger companies in Norway, but regulations are open for interpretation, and each company has the liberty to choose what information to disclose and how to present this information. This master's thesis is based on the following question:

How is the development of sustainability reporting in Norwegian banks?

To answer the research questions, the development of sustainability reporting is studied over several years, in the annual reports from the two Norwegian banks SpareBank 1 Østlandet and DNB. In addition to this, a comparison of the development in the two banks' sustainability reporting is made. The main research method has been a document study of the banks' annual reports. This information was supplemented with information from two phone interviews, with informants from the two banks.

The theoretical framework of the thesis is based on previous CSR research, legitimacy theory and stakeholder theory. This is used to analyse and discuss the findings from the empirical material and proves to be useful in gaining a greater understanding of banks' choices and priorities. Both banks support international sustainability initiatives, use sustainability reporting frameworks and guidelines, and include key stakeholders in their sustainability work. Banks' greatest impact on the environment is indirect, for instance through decisions made about loans and investments. More information about the indirect environmental impact and more measurable information is pointed out as important in the development in the two banks' sustainability reporting. The indirect impact on the environment also entails environmental risk, and the banks prepare for this by increasing their knowledge and the use of policies to assure responsible loans and investments. Furthermore, both banks have developed green financial products, which attract costumers with interest in sustainability. Since both banks in this research project are large in Norwegian standards, an understanding of their development in sustainability reporting may also contribute in prediction on how the development may be for other Norwegian banks in the future.

INNHold

FORORD.....	2
SAMMENDRAG.....	3
ABSTRACT.....	4
Figurliste.....	7
KAPITTEL 1: INNLEDNING.....	8
1.1 Oppgavens formål og problemstilling.....	9
1.2 Oppgavens struktur.....	10
KAPITTEL 2: BÆREKRAFT OG BANKERS BÆREKRAFTSRAPPORTERING.....	11
2.1 Bærekraft.....	11
2.2 Krav og retningslinjer for bærekraftsrapportering.....	12
2.3 Rapportering av samfunnsansvar (CSR).....	13
2.4 Bankers Bærekraftsrapportering.....	16
KAPITTEL 3: TEORIGRUNNLAG.....	18
3.1 Legitimitetsteori.....	18
3.1.1 Kritikk mot legitimitetsteorien.....	21
3.2 Interessentteori / «Stakeholder theory».....	21
3.2.1 Kritikk mot interessentteorien.....	26
3.3 Forskjeller og likheter mellom legitimitetsteori og interessentteori.....	26
KAPITTEL 4: METODE.....	28
4.1 Ontologi og epistemologi.....	28
4.2 Forskningsdesign.....	29
4.3 Validitet og reliabilitet.....	30
4.4 Forskningsobjekter.....	31
4.5 Dokumentstudie.....	31
4.5.1 Årsrapporter som informasjonskilde.....	32
4.6 Intervjuer.....	32
4.6.1 Hindringer i datainnsamlingen.....	33
4.6.2 Informanter og gjennomføring av telefonintervjuer.....	33
KAPITTEL 5: RESULTATER.....	35
5.1 SpareBank 1 Østlandet.....	35
5.1.1 SpareBank 1 Østlandets formidling av vektleggingen av samfunnsansvar.....	35
5.1.2 SpareBank 1 Østlandets bruk av rammeverk og støtte av initiativer.....	36
5.1.3 SpareBank 1 Østlandets rapportering av samfunnsansvar i årsrapporten.....	37

5.1.4 SpareBank 1 Østlandets interessentdialog og arbeid med samfunnsansvar og bærekraft.....	38
5.1.5 SpareBank 1 Østlandets målsetninger for bærekraftsarbeid	39
5.1.6 SpareBank 1 Østlandets rapportering av påvirkning av miljø og klima	40
5.1.7 SpareBank 1 Østlandets klimarisiko og ansvarlige utlån, investeringer og eierskap	41
5.1.8 SpareBank 1 Østlandets grønne finansielle produkter	43
5.1.9 SpareBank 1 Østlandets lokale engasjement for bærekraft.....	44
5.1.10 Oppsummering og hovedpoenger fra SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering	45
5.2 DNB	46
5.2.1 DNBs formidling av vektleggingen av samfunnsansvar.....	46
5.2.2 DNBs bruk av rammeverk og støtte av initiativer.....	47
5.2.3 DNBs rapportering av samfunnsansvar i årsrapporten.....	48
5.2.4 DNBs interessentdialog og arbeid med samfunnsansvar og bærekraft.....	49
5.2.5 DNBs målsetninger for bærekraftsarbeid.....	49
5.2.6 DNBs rapportering av påvirkning av miljø og klima.....	51
5.2.7 DNBs klimarisiko og ansvarlige utlån og investeringer	52
5.2.8 DNBs grønne finansielle produkter.....	54
5.2.9 DNBs utmerkelse for rapportering av samfunnsansvar	55
5.2.10 Negativ oppmerksomhet og effekten på DNBs omdømme.....	55
5.2.11 Oppsummering og hovedpoenger fra DNBs bærekraftsrapportering	56
KAPITTEL 6: ANALYSE OG DISKUSJON	59
6.1 Forskningsspørsmål 1: Utvikling innen bærekraftsrapportering.....	59
6.1.1 Forskningsspørsmål 1a: SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering.....	59
6.1.2 Forskningsspørsmål 1b: DNBs bærekraftsrapportering	62
6.2 Forskningsspørsmål 2: Forskjeller og likheter mellom bankene	65
KAPITTEL 7: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	73
7. 1 Begrensninger og forslag for videre forskning	76
REFERANSER	77
VEDLEGG: Intervjuspørsmål DNB	83

Figurliste

Figur 1: Rammeverk for å prioritere mellom interessenter. Kilde: Vildskog og Haugeland (2013, oversatt til norsk fra original i Mitchell, Agle & Wood, 1997).

Figur 2: “Three Aspects of Stakeholder Theory”. Kilde: Donaldson og Preston (1995).

KAPITTEL 1: INNLEDNING

Miljøutfordringer og klimaendringer går utover alt liv på jorda, og bevisstheten rundt dette blir stadig større. Samtidig blir verdens økonomier preget av globalisering og store selskaper har blitt internasjonale, gjennom avdelinger i andre land og/eller samarbeid med aktører fra andre verdensdeler. Et økonomisk perspektiv på miljøutfordringer er derfor komplekst. Virksomheter blir stadig mer bevisste sitt ansvar ovenfor sine ansatte, kunder, samfunn og øvrige omgivelser (Tsang, 1998), og samfunnet forventer i økende grad en bærekraftig utvikling (Epstein & Yuthas, 2012; E. Fallan & Fallan, 2017).

Savitz (2014) påpeker at kravene som rettes mot virksomheter i dag går utover det finansielle aspektet, og at disse kravene ikke kun rettes mot virksomheten i seg selv, men også går videre til leverandører, samarbeidspartnere, kunder og eventuelt andre i virksomhetens omgivelser. I tillegg skjer utvikling raskere enn noen gang, og interessentene er godt informert ved hjelp av sosiale medier og internett. Det hevdes derfor at alle virksomheter må ta stilling til økonomiske, sosiale og miljømessige endringer rundt dem (Savitz, 2014).

If sustainability is more important today than ever before, it's probably because corporations have, over the past few decades, entered what we call the Age of Sustainability. They are increasingly being held responsible for a wider range of activities and impacts, not just for their financial ones. They are accountable not only for their own activities, but for those of their suppliers, the communities where they are located, and the people who use their products. (Savitz, 2014, s. 7)

I denne sammenhengen er det interessant å se nærmere på finansnæringen, spesielt siden denne næringen tidligere hovedsakelig har måttet forholde seg til finansielle krav. Videre valgte jeg å se nærmere på banker, som alene ikke har større påvirkning på det ytre miljøet enn annen kontorvirksomhet, men likevel må ta stilling til påvirkningen som forårsakes av kunder og andre samarbeidspartnere gjennom investeringer og andre finansielle beslutninger. Bankers rapportering av bærekraft og samfunnsansvar har fått lite oppmerksomhet i den tidligere forskningen på CSR-rapportering (Campbell & Slack, 2011), selv om bevisstheten om den store indirekte påvirkningen bankvirksomhet har for ytre miljø og klima er økende (Thompson & Cowton, 2004). Mens CSR-rapportering inkluderer flere ulike samfunnsansvarsområder, finnes det mindre konkret kunnskap om rapportering av påvirkningen på ytre miljø og klima.

Ifølge Hetze (2016) har bærekraftsrapportering utviklet seg til å bli et av de viktigste kommunikasjonsverktøyene for å kommunisere virksomhetens samfunnsansvar. Bærekraftsrapporteringen er en del av informasjonsgrunnlaget som skal være til nytte for virksomhetens interessenter, som for eksempel kunder, ansatte, leverandører og andre samarbeidspartnere. Det blir viktigere for virksomheter å rapportere om sitt bærekraftsarbeid og samfunnsansvar (Adams, 2004; Gray, 2007; Tsalis, Stylianou & Nikolaou, 2018) ikke bare for å opprettholde reguleringer for denne typen rapportering, men også fordi denne informasjonen vektlegges av interessentene. Jeg ønsker derfor å lære mer om hvordan norske banker løser dette, og hvordan valg og prioriteringer tas innen bankers bærekraftsrapportering.

1.1 Oppgavens formål og problemstilling

Bankers rapportering av bærekraft og samfunnsansvar har fått lite oppmerksomhet innen forskningsområdet CSR-rapportering (Campbell & Slack, 2011; Thompson & Cowton, 2004). Samtidig finnes det mindre forskning som fokuserer spesifikt på bærekraftsrapportering og påvirkning av ytre miljø og klima. Den største påvirkningen bankvirksomhet har på ytre miljø og klima er indirekte, og ifølge Savitz (2014) inkluderes indirekte påvirkning i interessenters forventninger og krav. Bærekraftsrapportering er påbudt etter norske lover for store og mellomstore virksomheter i Norge, men det presiseres ikke ytterligere om hva slags informasjon som bør rapporteres, eller mengden informasjon (E. Fallan & Fallan, 2009; Vormedal & Ruud, 2009). Dette blir altså i stor grad opp til hver enkelt virksomhet. Derfor er det interessant å lære mer om hvordan dette gjennomføres i praksis av ulike typer virksomheter. Formålet med denne masteroppgaven er derfor å dekke et forskningsgap ved å se nærmere på bankers bærekraftsrapportering over tid.

Oppgaven er begrenset til følgende problemstilling:

Hvordan er utviklingen innen bærekraftsrapportering i norske banker?

Ved å se nærmere på to norske bankers bærekraftsrapportering over flere år, samt forskjeller og likheter mellom dem, kan studien kaste nytt over hvordan bærekraftsrapporteringen utvikler seg over tid. Det kan videre komme frem eventuelle tendenser mot konvergens og/eller divergens i utviklingen. Arbeidet er videre konkretisert i to forskningsspørsmål:

Forskningsspørsmål 1a: Hvordan er utviklingen i SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering?

Forskningsspørsmål 1b: Hvordan er utviklingen i DNBs bærekraftsrapportering?

Forsknings spørsmål 2: Hvilke likheter og forskjeller finnes mellom utviklingen i bærekraftsrapporteringen fra SpareBank 1 Østlandet og DNB, og hvordan kan disse forklares?

1.2 Oppgavens struktur

Denne masteroppgavens struktur er delt inn i syv kapitler. Innledning og oppgavens formål og problemstilling ble presentert i kapittel 1. Kapittel 2 vil begynne med å definere begrepet bærekraft, og presisering av hvordan begrepet brukes i denne oppgaven. I tillegg gis et generelt innblikk i krav og retningslinjer for bærekraftsrapportering, forskning og litteratur om samfunnsansvar, og videre bankers bærekraftsrapportering. Kapittel 3 presenterer det teoretiske rammeverket som brukes til å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene. Videre vil det i kapittel 4 gjøres rede for metodevalg for forskningsprosjektet. Resultater vil legges frem i kapittel 5. I kapittel 6 samles trådene i analyse og diskusjon. Det avsluttende kapittelet vil forsøke å oppsummere og konkludere, samt ta opp noen av oppgavens begrensninger og forslag til videre forskning.

KAPITTEL 2: BÆREKRAFT OG BANKERS BÆREKRAFTSRAPPORTERING

2.1 Bærekraft

Bærekraftig utvikling defineres av Brundtlandkommisjonen som «Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» (1987, s. 42). Denne definisjonen er mye brukt, men det er likevel betydelige forskjeller på hvordan begrepet bærekraft har blitt tolket. Savitz (2014) påpekte at konseptet om bærekraftighet blir forvekslet med andre sentrale begreper, som for eksempel samfunnsansvar (CSR). Det kan også være forskjeller i hvordan ulike banker bruker begrepene samfunnsansvar og bærekraft.

John Elkington lagde et rammeverk kalt Triple Bottom Line (TBL) for å bistå virksomheter i å kombinere arbeid for bærekraft med lønnsom drift. Elkington hevdet at virksomheter burde vurdere ikke bare eget finansielt resultat, men også større effekter på økonomi, samfunnet og ytre miljø. En bærekraftig virksomhet burde altså måle, dokumentere og rapportere positive resultater på alle tre satsingsområdene (Elkington, 1998, referert til i Savitz, 2014).

Lozano og Huisinigh (2011) la til et tidsperspektiv til den tredelte bunnlinjen. De påpekte at de tre dimensjonene som sammen danner bærekraft, altså økonomi, samfunn og ytre miljø, ikke er konstante over tid, og skiller videre mellom kort, lang og lengre tid. I tillegg ble viktigheten av å se sammenkoblinger på tvers av de tre dimensjonene fremhevet. Økonomiske, sosiale og miljømessige forhold endrer seg kontinuerlig med tiden, og endringer innen et av disse områdene kan også påvirke andre områder (Lozano & Huisinigh, 2011).

Siden begrepet samfunnsansvar, eller en vid oppfatning av bærekraft, inkluderer flere ulike fokusområder, er det ikke alltid lett å skille disse fra hverandre. Bli for eksempel de tre satsingsområdene i TBL-rammeverket prioritert i like stor grad, eller kan dette variere mellom forskjellige virksomheter? Videre i denne oppgaven vil fokuset ligge på rapportering av effekter på ytre miljø. Hensikten med dette er å lære mer om norske bankers arbeid for å bekjempe negative effekter på klima og miljø, og hvordan bankene kommuniserer med interessentene sine om dette temaet. I resten av oppgaven vil begrepet samfunnsansvar eller CSR brukes som et samlebegrep hvor påvirkning av klima og ytre miljø er en av flere fokusområder, mens begrepene bærekraft, bærekraftsrapportering eller miljørapportering brukes når det dreier seg spesifikt om arbeid for klima og ytre miljø.

2.2 Krav og retningslinjer for bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapportering kan ses i sammenheng med regnskapets to hovedformål. Det første hovedformålet handler om at regnskapet skal gi informasjon som kan bidra til å utforme prognoser for fremtiden (prognoseformålet). Brukere av regnskapet trenger oppdatert informasjon for å kunne vurdere hvordan virksomhetens ressurser kan fordeles på best mulig måte, og eventuelle tiltak for forventede endringer. Det andre hovedformålet går ut på kontroll og evaluering (kontrollformålet). Regnskapsbrukere, for eksempel aksjeeiere eller potensielle investorer, behøver informasjon for å følge opp og kontrollere den foretatte ressursallokeringen (Baksaas & Stenheim, 2015). Bærekraft og samfunnsansvar er blant temaene som regnskapsbrukere inkluderer i sine vurderinger. For formålet kontroll/evaluering er informasjonen nyttig *ex post*, dvs. informasjon registrert i etterkant, men kan også være nyttig *ex ante*. Rapporteringen kan ha en effekt også før beslutninger tas fordi rapporteringsplikten i seg selv oppmuntrer til en viss type adferd.

Mange virksomheter rapporterer om hvordan det ytre miljøet påvirkes av deres aktiviteter, og hvilke tiltak og målsetninger som besluttes med hensyn til miljøet. Både lovpliktig og frivillig bærekraftsrapportering gjennomføres. Noen virksomheter er underlagt reguleringer for hva slags informasjon som skal være med i en årsberetning, men også flere virksomheter som ikke er underlagt slik regulering gjennomfører frivillig bærekraftsrapportering (E. Fallan & Fallan, 2009, 2017; Jain, Keneley & Thomson, 2015). Mange virksomheter utnytter både finansiell rapportering og annen rapportering som et virkemiddel for å formidle informasjon om driften til sine interessenter og påvirke det eksterne inntrykket av virksomheten (Deegan, 2002; Neu, Warsame & Pedwell, 1998; Patten, 2005), og ønsker dermed å tilpasse innholdet på best mulig måte. Bærekraftsrapportering har utviklet seg til å bli et av de viktigste kommunikasjonsverktøyene for å kommunisere virksomhetens samfunnsansvar (Hetze, 2016).

I Norge ble det introdusert reguleringer for bærekraftsrapportering allerede i 1989 (E. Fallan, 2016; E. Fallan & Fallan, 2009). Norske selskaper over en viss størrelse (mellomstore og store virksomheter) skal i tillegg til selve årsrapporten ha med en årsberetning, som blant annet bør beskrive «... de mest sentrale risikoer og usikkerhetsfaktorer den regnskapspliktige står ovenfor.» (§ 3-3a andre ledd, Regnskapsloven, 1998).

Regnskapslovens § 3-3a tiende ledd presiserer videre at «[d]et skal gis opplysninger om forhold ved virksomheten, herunder dens innsatsfaktorer og produkter, som kan medføre en ikke ubetydelig påvirkning av det ytre miljø. Det skal opplyses hvilke miljøvirkninger de

enkelte forhold ved virksomheten gir eller kan gi, samt hvilke tiltak som er eller planlegges iverksatt for å forhindre eller redusere negative miljøvirkninger.» (Regnskapsloven, 1998).

Lovverket kan ses på som et minimumskrav for bærekraftsrapportering. E. Fallan og Fallan (2009, 2017) og Vormedal og Ruud (2009) påpeker at Regnskapsloven og Aksjeloven gir lignende reguleringer, men at disse ikke presiserer videre på en tydelig måte hva slags informasjon som bør inkluderes eller hvor mye informasjon. Det blir altså i stor grad opp til hver enkelt virksomhet hvilken informasjon som rapporteres, og hvordan denne informasjonen legges frem eller presenteres.

Ot.prp. nr. 42 1997–1998 forklarer at formålet med lovpålagte krav til bærekraftsrapportering er å bedre informasjonsgrunnet for aksjeeiere, investorer, ansatte i virksomheten, myndigheter og allmennheten. Det diskuteres likevel i hvilken grad reguleringene oppfyller sin hensikt, og om det eventuelt bør legges til eller endres. E. Fallan og Fallan (2017) gjennomførte en studie der bærekraftsrapportering fra virksomheter underlagt reguleringer ble sammenlignet med virksomheter som ikke var underlagt reguleringer, og bærekraftsrapporteringens kvalitet ble vurdert. Deres resultater viste ikke signifikant høyere kvalitet på bærekraftsrapportering fra virksomheter regulert av lov og standard. Dette tyder på at reguleringene i seg selv ikke har stor påvirkning på kvaliteten på bærekraftsrapporteringen. Forfatterne hevdet videre at en av grunnene til dette kunne være «... manglende håndhevelse og fravær av sanksjoner for virksomheter som ikke etterkommer lovkrav og anbefalinger for miljørapportering.» (E. Fallan & Fallan, 2017, s. 149). Forfatterne mente altså at konsekvensene for virksomheter som ikke opprettholder reguleringene vil veie tyngre enn flere reguleringer (E. Fallan & Fallan, 2017).

For å tydeliggjøre og standardisere hva og hvordan virksomheter bør rapportere har det blitt utviklet flere rammeverk. Et av de mest brukte rammeverkene er Global Reporting Initiative (GRI). Målet med GRI er å kunne bruke et universelt rammeverk akseptert av alle virksomheter på tvers av landegrenser (Hahn & Kühnen, 2013).

2.3 Rapportering av samfunnsansvar (CSR)

Det har blitt gjennomført flere studier av ikke-finansiell rapportering internasjonalt. I de fleste tilfeller inkluderes bærekraftsrapportering med rapportering av andre sosiale hensyn.

Rapportering av fokusområder som bærekraft og samfunnsansvar, også kalt «etisk rapportering», ser ut til å bli stadig viktigere (Adams, 2004; Gray, 2007; Tsalis, Stylianou & Nikolaou, 2018) og dette er en måte virksomheter kan vise etisk, sosial og miljømessig

ansvarlighet. Flere studier har sett nærmere på *Corporate Social Responsibility (CSR)*, som inkluderer flere faktorer innen samfunnsansvar, som arbeidsmiljø, likestilling og konsekvenser på ytre miljø. CSR kan derfor ses på som et paraplybegrep, med flere synonymer og overlappende konsepter (Matten & Moon, 2004). CSR-rapportering kan i en bredere sammenheng inkludere ikke bare egen rapportering fra virksomheter, men også rapportering fra tredjeparter, informasjon fra årsrapporter eller andre typer informasjon. Relevant informasjon innen CSR-rapportering kan være finansiell eller ikke-finansiell, kvantitativ eller ikke-kvantitativ (Gray, Kouhy & Lavers, 1995).

Porter og Kramer (2006) hevdet at virksomheter og samfunnet er gjensidig avhengig av hverandre, og at virksomheter derfor bør bruke en strategisk fremgangsmåte når de tar samfunnsansvar. Ved å velge ut hvilke områder virksomheten har best muligheter til å bidra med og legge inn langsiktig innsats på disse områdene, kan virksomhetene oppnå en konkurransefordel og differensiere seg fra konkurrenter. På denne måten vil samfunnsansvaret bli en fordel for både virksomheten og omgivelsene (Porter & Kramer, 2006).

Flere studier har kommet frem til at hvor mye som rapporteres om samfunnsansvar har sammenheng med virksomhetens størrelse (E. Fallan, 2016; Vormedal & Ruud, 2009). Større virksomheter ser ut til å rapportere mer om sosiale og etiske forhold, og miljø inkluderes her. Generelt vil større virksomheter ha større ressurser å bruke på sosialt ansvarlige prosjekter, og kan dermed være bedre stilt i forhold til å kunne tilpasse seg omgivelsene (Simerly & Li, 2000). Branco og Rodrigues (2008) hevdet at banker med høyere synlighet ville ha økt fokus på omdømme, og derfor også mer CSR-rapportering.

Gold og Heikkurinen (2018) påpeker at transparens er en viktig del av rapportering av samfunnsansvar. Samtidig som virksomheter opplever økt interesse for samfunnsansvar øker også presset for å drive virksomheten på en åpen måte og rapportere mer detaljert. Videre hevdes det at etterspørselen etter mer transparens kan virke mot sin hensikt. Virksomhetenes frykt for negative konsekvenser for legitimitet og omdømme kan føre til at virksomhetene velger å skjule eller manipulere informasjon om egen drift for å fremstå som mer ansvarlige (Cho, Michelon & Patten, 2012; Gold & Heikkurinen, 2018).

Rapportering om samfunnsansvar og bærekraft utnyttes av virksomhetene til å presentere sin drift på en måte virksomheten ønsker å fremstå for interessentene (Hetze, 2016), og fremheve områder virksomheten ønsker at interessentene skal fokusere på. Hvordan en virksomhet fremstiller eget arbeid for samfunnsansvar og bærekraft er ikke alltid representativt for

gjennomføringen i praksis. Garsten og Hernes (2009) påpeker at CSR-rapportering brukes både til å lede interessentenes oppmerksomhet på områder som er fordelaktige for virksomheten og for å stille bedre forberedt for potensielle etiske dilemmaer, som blir mer overkommelige ved bruk av etablerte policyer og retningslinjer. Videre hevdet forfatterne at flere virksomheter bruker CSR-rapportering som en lynavleder («*lightning rod*»). På samme måte som en lynavleder hindrer at lyn skal treffe høye bygninger, kan virksomheter bruke CSR-rapportering til å forberede seg på eventuell kritikk fra interessenter, samt å lede oppmerksomheten dit virksomheten ønsker (Garsten & Hernes, 2009).

Det er viktig for mange virksomheter å fremstille seg selv på best mulig måte gjennom bærekraftsrapporteringen. Cho, Michelon og Patten (2012) gjennomførte en studie om grafiske fremstillinger i frivillige bærekraftsrapporter publisert i tillegg til årsrapporter, og konkluderte med at mange virksomheter systematisk rapporterer om positive forhold, mens negative forhold ble rapportert i mindre grad. Flere studier har lignende funn, noe som tyder på at bærekraftsrapportering ofte utnyttes av virksomhetene for å gi interessentene et mer fordelaktig inntrykk av driften og organisasjonen (Cho et al., 2012). Selv om virksomheter vil ønske å rapportere positiv informasjon, er det viktig for god etisk rapportering at både positive og negative aspekter dekkes (Adams, 2004). Hahn og Lülfs (2014) fremhever viktigheten av åpenhet og rapportering av både positiv og negativ informasjon for nytteverdi for interessenter, virksomhetens troverdighet, samt for å begrense informasjonsasymmetri. Å ikke rapportere om negative forhold kan bidra til økt skepsis hos interessentene. Dessuten kan rapportering av negativ informasjon også være en mulighet til å få vist frem virksomhetens risikohåndtering, og på denne måten bidra til å unngå problemer i fremtiden (Hahn & Lülfs, 2014).

Ønsket om å fremstille virksomheten på best mulig måte gjennom rapporteringen har ført til et økende problem som handler om at virksomheter rapporterer om gode resultater innen bærekraft selv om resultatene i virkeligheten ikke er gode, også kalt «*greenwashing*» (Delmas & Burbano, 2011). Dette kan gjennomføres på flere måter, blant annet gjennom upresis informasjon, bruk av begreper som er vanskelige å definere (som for eksempel begrepet «miljøvennlig»), å vise til resultater som ikke kan bevises, eller irrelevant informasjon. «Greenwashing» finnes både på virksomhetsnivå, som dreier seg om misledende informasjon om virksomhetens praksis innen bærekraft, eller på produktnivå, som vil si feilaktig informasjon om fordeler relatert til miljø og klima ved et produkt eller en tjeneste (Delmas & Burbano, 2011). Dersom rapporteringen ikke gir et korrekt inntrykk av praksis i

virksomheten, kan dette kalles *dekobling* eller organisatorisk hykleri (L. Fallan & Pettersen, 2016). Interessenter kan få et feilaktig inntrykk av virksomhetens samfunnsansvar dersom for eksempel effekten av positive tiltak er overdrevet eller negativ informasjon har blitt utelatt fra rapporteringen. Et slikt ufullstendig informasjonsgrunnlag skaper det som også kalles «løse koblinger» mellom rapporteringen og praksis (L. Fallan & Pettersen, 2016).

Færre har studert rapportering av påvirkning på ytre miljø og klima spesifikt. Denne oppgaven er et bidrag til å dekke dette forskningsgapet ved å se nærmere på bankers bærekraftsrapportering og utviklingen på dette området over tid.

2.4 Bankers Bærekraftsrapportering

Innen forskningsområdet CSR-rapportering har det ikke blitt viet mye oppmerksomhet til banker og bankers bærekraftsrapportering (Campbell & Slack, 2011; Thompson & Cowton, 2004). Finansnæringen har påvirkningskraft på miljø og klima gjennom avgjørelser om for eksempel investeringer og lån. Retningslinjene som settes for dette er derfor viktige for å bedre generelle holdninger og for å oppnå bærekraftig drift og produksjon. Med den økende bevisstheten rundt miljø og bærekraftighet har også bevisstheten økt for bankers påvirkningskraft på dette området (Thompson & Cowton, 2004). Banker over hele verden oppfatter den økte interessen og kunnskapen rundt miljø, og har blitt nødt til å ta standpunkt til temaet. Banker kan spille ulike roller i forhold til å øke miljøstandarder og forebygge miljø- og klimakonsekvenser, ifølge Thompson (1998). For eksempel kan banker ta rollen som en type kontrollør ved å ekskludere kunder som ikke opprettholder visse retningslinjer for bærekraft, rollen som rådgiver for å komme frem til miljøvennlige løsninger, eller en mer proaktiv rolle gjennom å målrettet fokusere på virksomheter med konkrete tiltak og resultater i forhold til utslippsbegrensning. Den siste rollen handlet om det som kan ses på som «green marketing», og på denne måten kan banken tiltrekke seg kunder som er engasjerte i bærekraft (Thompson, 1998).

Bankers bærekraftsrapportering har ikke bare betydning for kundemottakelse. Det kan også være viktige hensyn å ta i forbindelse med risikovurdering for prosjekter og investeringer hvor klima kan få konsekvenser for gjennomføring og resultat (Cowton & Thompson, 2000). Miljørelaterte risiko fra en banks ståsted kan ses på som tredelt; omdømmerelatert risiko, direkte risiko og indirekte risiko (Thompson, 1998). Omdømmerelatert risiko handler om at bankens omdømme kan ta skade dersom banken finansierer eller på andre måter assosieres med prosjekter eller låntakere som blir sett på som ikke-miljøvennlige aktører. Negativt omdømme kan føre til konsekvenser for banken selv om alle offisielle retningslinjer og lover

følges. Selv om omdømme ikke har direkte effekt på bankens finansielle status, kan det påvirke omgivelsenes inntrykk av banken, og dermed kan dette gå utover bankens fremtidig drift. Omdømmerelatert risiko kan være vanskelig å definere og påvirke (Thompson, 1998). Direkte miljørelatert risiko kan innebære at en bank blir ansvarlig for å rydde opp etter forurensning som følge av aktiviteter gjennomført for eksempel av en av bankens låntakere. Det er imidlertid ikke sikkert at banken vil bli stilt som ansvarlig i et slikt tilfelle, dessuten er det mulig å sikre seg mot denne typen risiko på forhånd gjennom avtaler og kontrakter (Case, 1996, referert til i Thompson, 1998, s. 244). Indirekte miljørelatert risiko kan oppstå når en låntaker forårsaker forurensning og skader for miljøet og dette medfører økte kostnader og/eller reduksjon av overskudd. Dette kan for eksempel bli en følge av endrede restriksjoner med hensyn til klima og miljø, bøter for å ikke følge reguleringer, kostnader for å rense/rydde etter forurensning og/eller redusert overskudd grunnet negativt omdømme. Dette er økonomiske konsekvenser som kan gå utover låntakers betalingsevne, og risikoen går derfor videre til banken som långiver (Thompson, 1998).

KAPITTEL 3: TEORIGRUNNLAG

For å lære mer om bærekraftsrapportering i banker og aktuelle teorier har jeg brukt snøballmetoden (Goodman, 1961). Relevante tekster har blitt funnet gjennom søk i databaser og via referanselister. Blant annet har databasene som var tilgjengelig via Høgskolen i Innlandet blitt brukt. Litteratursøket har blitt gjennomført ved bruk av databasene Oria, Google Scholar og Brage.

Klassiske økonomiske teorier tar utgangspunkt i økonomisk rasjonelle aktører som tar beslutninger ved å veie ulike alternativer mot hverandre. Videre antas det at effektene av beslutningene blir slik som man gikk ut fra da man valgte alternativet, og selve gjennomføringen av beslutningene problematiseres ikke. Denne type tankegang ble utfordret utover 1970-årene med utviklingen av institusjonelle teorier. Det ble hevdet at virksomheter var institusjonelle, som vil si at virksomhetene møter krav fra omgivelsene utover økonomisk rasjonalitet og kostnadseffektivitet. Samfunnet stiller andre krav i tillegg, som må møtes for at virksomhetene skal overleve (L. Fallan & Pettersen, 2016). Den økte bevisstheten rundt klimaendringer og miljøkonsekvenser kan bidra til disse forventningene som samfunnet har til virksomheter og organisasjoner. For banker kan det kanskje oppstå situasjoner hvor samfunnet/interessenters krav om å ta hensyn til miljøet kommer i konflikt med kravene om å opprettholde en økonomisk effektiv drift. Slike situasjoner kan føre til at virksomhetene stilles ovenfor en *trade-off* mellom virksomhetens interesser og interessentenes interesser (Key, 1999). Samtidig kan også engasjement for samfunn og klima åpne for nye muligheter for bankene.

Videre vil jeg gjøre rede for to relevante teorier; legitimitetsteori og interessentteori. Legitimitetsteori bidrar med forståelse for virksomhetens aktiviteter og handlinger. Interessentteori bidrar med et rammeverk for hvordan virksomheter bør forholde seg til interessenter.

Interessentteori er nært knyttet legitimitetsteori (Deegan, 2002). De to teoriene har i flere sammenhenger blitt brukt sammen, for eksempel i forskning om CSR og CSR-rapportering. Gray et al. (1995) hevdet at disse to teoriene burde behandles som to overlappende perspektiver innen et rammeverk av forutsetninger de kalte «politisk økonomi».

3.1 Legitimitetsteori

Legitimitetsteori er det mest brukte teoretiske rammeverket i miljø- og CSR-rapportering (Campbell, Craven & Shrides, 2003; E. Fallan, 2016).

Det finnes flere definisjoner av begrepet legitimitet. En bred definisjon av legitimitet benyttes av Suchman (1995): «Legitimitet er en generalisert oppfattelse eller antagelse om at en virksomhets handlinger er ønskelige, riktige eller passende innenfor et gitt sosialt konstruert system av normer, verdier, tro og definisjoner» (Ginzel, Kramer & Sutton, 1992; Nielsen & Rao, 1987, Perrow, 1970, referert i Suchman, 1995, s. 574).

Suchman (1995) sin definisjon inkluderer både evaluerende og kognitiv tilnærming til legitimitet. I tillegg inkluderes samfunnets sosiale rolle i definisjonen. Legitimitet påvirkes ikke av en enkelt oppfatning eller mening, men avhenger av om samfunnet som helhet oppfatter at virksomhetens aktiviteter er i tråd med felles målsetninger og/eller verdier (Suchman, 1995).

Legitimitet er et flerdimensjonalt begrep som inkluderer fire hovedtyper legitimitet, og de ulike typene legitimitet kan enten styrke eller svekke hverandre. Rammeverket legitimitetsteori inkluderer regulatorisk, moralsk, kognitiv og pragmatisk legitimitet (Aldrich og Ruef, 2006, referert til i E. Fallan & Fallan, 2017, s. 138).

Regulatorisk legitimitet handler om å følge offisielle lover og regler (E. Fallan & Fallan, 2017). Som nevnt er ikke alle virksomheter lovpålagt å rapportere om miljøkonsekvenser, men i Norge er det krav om at mellomstore og store virksomheter skal ha med dette i en årsberetning, i tillegg til sin årsrapport.

Moralsk legitimitet dreier seg om en vurdering om atferd er i tråd med kulturelle normer og verdier (E. Fallan & Fallan, 2017).

Kognitiv legitimitet omfatter graden av aksept i samfunnet for virksomhetens atferd. Den høyeste formen for kognitiv legitimitet oppstår når en type informasjon blir «tatt for gitt» (E. Fallan & Fallan, 2017).

Pragmatisk legitimitet vektlegger interessentene og hvordan disse påvirkes av virksomhetens atferd (E. Fallan & Fallan, 2017).

Ifølge Suchman (1995) finnes det to ulike innfallsvinkler til legitimitet; strategisk og institusjonell tilnærming. Den strategiske tilnærmingen ser på legitimitet fra virksomhetens synspunkt, mens institusjonell tilnærming har et mer overordnet synspunkt og ser på legitimitet fra samfunnets side. Begge disse innfallsvinklene kan være viktige for å få forståelse og kunne danne seg et fullstendig bilde. Denne oppgaven vil hovedsakelig ha en strategisk tilnærming til legitimitet, da fokuset i større grad vil være på virksomheten og hvordan denne forholder seg til sine interessenter og samfunnet, enn interessentene og hvordan deres forventninger til virksomheten dannes.

Idéen legitimitetsteori baserer seg på kan beskrives som en type «sosial kontrakt» mellom virksomheter og samfunnet (Branco & Rodrigues, 2006; Deegan, 2006). Samfunnet tillater virksomheters eksistens, men krever til gjengjeld at virksomhetene oppfyller visse forventninger om atferd. Disse forventningene fra samfunnet dreier seg ikke bare om økonomiske prestasjoner. Det forventes i tillegg at virksomheter tar stilling til de sosiale og miljømessige utfordringene i samfunnet som berører virksomheten. Siden legitimitet, eller den «sosiale kontrakten», baserer seg på en aksept fra samfunnet, er det et viktig poeng at forventningene kan variere mellom ulike samfunn. Handlinger som er akseptert i et samfunn (for eksempel i et land) kan være uakseptabelt i andre samfunn. Samfunnets verdier og normer kan også endre seg over tid, og dermed kan også forventningene til virksomheter endres (Deegan, 2006). Virksomhetene må derfor bekrefte at driften er i tråd med samfunnets verdier, regler og normer. Legitimitetsgap kan oppstå når kontrakten ikke følges, det vil si når selskapet ikke driver i tråd med samfunnets forventninger. Konsekvensene legitimitetsgap kan føre til er blant annet redusert etterspørsel etter virksomhetens varer og/eller tjenester, leverandører kan avslutte samarbeidet, og man kan få problemer med å tiltrekke seg investorer. Bruk av lobbyvirksomhet kan også være et middel for innføring av ny lovgivning eller økt skatt, for å videre hindre at virksomheter driver aktiviteter som ikke er ønskelige fra samfunnets ståsted (Deegan, 2002). For å overleve må altså selskaper både følge retningslinjer og lover satt av samfunnet og kommunisere at driften gjennomføres i tråd med samfunnets verdier og normer. Legitimitetsteori forstår miljørapportering som en måte å påvirke den eksterne oppfatningen av virksomheten (Deegan, 2002; E. Fallan & Fallan, 2017).

Dersom en virksomhet står ovenfor legitimitetsgap er det ifølge Lindblom (1994) fire typer fremgangsmåter eller strategier en virksomhet kan bruke for å opprettholde eller oppnå legitimitet (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002, s. 297):

1. Tilpasse seg gjeldende definisjon av legitimitet ved å endre atferd, samt informere samfunnet om dette.
2. Endre samfunnets oppfatninger av virksomheten uten at atferden endres.
3. Manipulere eller avlede samfunnets oppfatninger ved å assosiere seg med verdier, symboler og/eller andre virksomheter med sterk legitimitet.
4. Modifisere samfunnets forventninger til å stemme overens med driften i virksomheten.

Valg av legitimitetsstrategi avhenger av om virksomheten ønsker å oppnå, opprettholde eller reparere legitimitet (Suchman, 1995). Ikke alle disse fire legitimitetsstrategiene er like lette å

gjennomføre i praksis. Kun den første fremgangsmåten innebærer at virksomheten endrer sin atferd, mens de tre resterende legitimitetsstrategiene handler om kommunikasjonen med samfunnet. Det kan for eksempel være vanskelig å påvirke sosiale normer som allerede er satt.

Nært knyttet til virksomheters legitimitet er omdømme og samfunnsansvar. Virksomheter tar samfunnsansvar for å imøtekomme samfunnets forventninger, på grunn av behovet for legitimering. Dersom det er samsvar mellom hva samfunnet forventer av virksomhetene og virksomhetenes faktiske prestasjoner, kan det styrke virksomhetenes omdømme (De Quevedo-Puente, De la Fuente-Sabaté & Delgado-García, 2007).

Legitimitetsteorien har et pluralistisk perspektiv, som vil si at samfunnet blir sett på som helhetlig. Det samlede samfunnet påvirker og former virksomheters aktiviteter. Dette står i kontrast til interessenteorien, som deler inn i ulike, spesifikke grupper av interessenter i samfunnet (Deegan, 2006).

3.1.1 Kritikk mot legitimitetsteorien

Legitimitetsteorien overlapper med andre teorier på flere områder, og det har blitt stilt spørsmål ved om den kan regnes som en egen selvstendig teori (Deegan, 2006). En begrensning ved legitimitetsteorien er at den blir sett på som mindre tydelig enn andre teorier. Blant annet har legitimitetsteorien blitt kritisert for at det ikke kommer tydelig frem hvor stort et legitimitetsgap må oppleves før virksomheten er truet, eller hvordan omfang av legitimitetsgap kan beregnes. Det kommer heller ikke tydelig frem hva som skiller strategier for å oppnå, opprettholde og reparere legitimitet (Deegan, 2006).

Samfunnet består av mange forskjellige interessenter som kan ha ulike forventninger, og noen interessenter kan ha større påvirkningskraft enn andre avhengig av type virksomhet. Det kan derfor være problematisk å se på alle interessentene i samfunnet samlet (Deegan, 2006). Mens legitimitetsteorien bruker «samfunnet» som betegnelse for interessenter, presiseres ulike grupper interessenter i større grad for eksempel i interessenteorien. Interessenteorien bidrar i tillegg med et perspektiv om at virksomhetene bør prioritere og danne ulike relasjoner til forskjellige interessentgrupper.

3.2 Interessenteori / «Stakeholder theory»

Økonomen Milton Friedman hevdet på 70-tallet at virksomheter tar mest samfunnsansvar når de kun fokuserer på å oppnå profitt for eierne eller aksjonærene (M. Friedman, 1970).

Interessentteorien utfordret denne tankegangen ved å ikke fokusere kun på aksjonærene, og en bredere oppfattelse av hvem som ses på som virksomhetens interessenter (Phillips, 1997).

Begrepet «stakeholder», interessent på norsk, ble først introdusert av forskere ved Stanford Research Institute på 1960-tallet, som hevdet at virksomheter var avhengige av interessenters aksept for langvarig overlevelse. Derfor blir det viktig for virksomhetene å sette seg inn i interessentenes holdninger og meninger (Freeman & McVea, 2001).

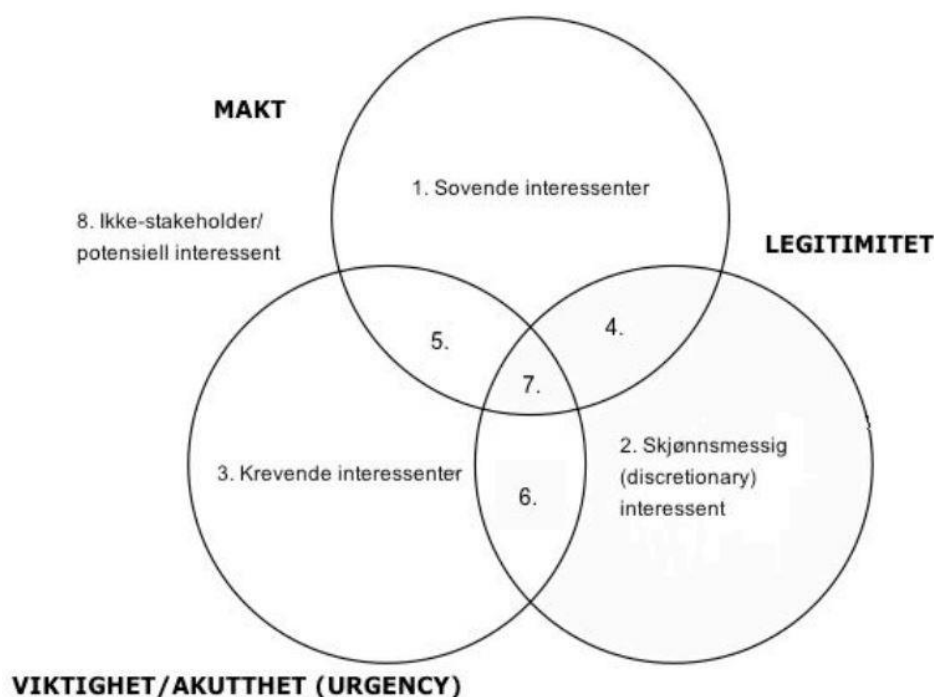
Det finnes mange ulike definisjoner av begrepet *interessent*. Freeman og Reed (1983) la frem to ulike definisjoner. Den første ble kalt for en “vid” definisjon, og påpeker at virksomheten bør ta hensyn til alle individer og grupper som berøres av virksomhetens aktiviteter: “Any identifiable group or individual who can affect the achievement of an organization’s objectives or who is affected by the achievement of an organization’s objectives” (Freeman & Reed, 1983, s. 91). Den andre definisjonen er mer konkret, og fremhever at noen interessenter har større påvirkningskraft enn andre, og at det er spesielt viktig at virksomheter har en god kommunikasjon med disse informantene: “Any identifiable group or individual on which the organization is dependent for its continued survival” (Freeman & Reed, 1983, s. 91).

Ulike definisjoner av begrepet interessent benyttes, og det diskuteres hvordan man kan bestemme hvem som regnes som interessenter. Tryggestad, Justesen og Mouritsen (2013) viser til en debatt om det kan finnes relevante ikke-menneskelige interessenter som bør tas hensyn til. En vid definisjon av interessent vil for eksempel kunne inkludere naturen, planter og ville dyr, siden disse kan bli påvirket av en virksomhets aktivitet og spille en betydelig rolle for driften. Det trekkes frem et eksempel hvor et stort byggeprosjekt måtte tilpasse seg en populasjon av den truede arten spissnutefrosk (Tryggestad et al., 2013). På den andre siden påpekte Phillips viktigheten av en presis definisjon av begrepet interessent, og hevdet at ved bruk av en for vid definisjon kan nærmest «alle» inkluderes som interessenter, og interessentteorien kan da miste sin nytteverdi (Phillips, 1997, 2003).

Virksomhetene bør ha klart for seg hvilke interessenter som i størst grad blir påvirket av virksomhetens aktiviteter og/eller har størst påvirkningskraft. Mitchell, Agle og Wood (1997) presenterte et rammeverk for å systematisk kategorisere interessenter basert på tre hovedattributter; makt, akuttet og legitimitet. Interessenters makt kan forklares med i hvilken grad interessentene kan påvirke virksomheten til å ta andre beslutninger enn den ellers hadde gjort. Interessenters akuttet (*urgency*) handler om i hvilken grad det haster å gjennomføre interessentenes krav. Det går både ut på tidssensitivitet og viktigheten av interessentenes krav

for relasjonen (Mitchell et al., 1997). Interessenters legitimitet dreier seg om interessentenes relasjon til virksomheten. Rammeverket er ment å brukes for at virksomheter kan prioritere interessentene som innehar attributtene, og de som ikke innehar noen av de tre attributtene blir ikke regnet som interessenter (Mitchell et al., 1997). Det understrekes at disse tre attributtene baseres på hvordan interessentene blir oppfattet og ikke nødvendigvis er objektive eller basert på reelle fakta, og at attributtene kan endre seg over tid (Mitchell et al., 1997).

De tre hovedattributtene makt, akuttthet og legitimitet brukes til å organisere interessenter i tre hovedtyper interessenter; latente, forventede (*expectant*) og definitive interessenter. Latente interessenter inkluderer sovende (1.), skjønsmessige (2.) og krevende (3.) interessenter. Disse interessentene har kun ett attributt i relasjonen med virksomheten. Forventede interessenter består av dominante (4.), farlige (5.) og avhengige (6.) interessenter. Denne typen interessenter har en sterkere relasjon til virksomheten via to attributter. Definitive interessenter (7.) har alle tre attributter i relasjonen, og disse interessentene bør derfor gis høyest prioritet (Mitchell et al., 1997). Individuer og grupper som ikke innehar noen av de tre attributtene er ikke-interessenter eller potensielle interessenter. Figur 1 viser forholdet mellom hovedattributtene og forskjellige typer interessenter.

Figur 1: Rammeverk for å prioritere mellom interessenter.

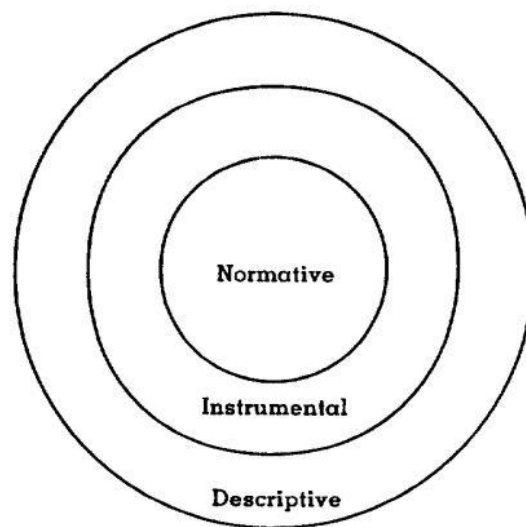
Kilde: Vildskog og Haugeland (2013, oversatt til norsk fra original i Mitchell, Agle & Wood, 1997).

A. L. Friedman og Miles (2002) videreutviklet Mitchell et al. (1997) sitt rammeverk ved å blant annet fokusere på hvordan relasjonen mellom virksomhet og interessenter kan endre seg over tid. Fire faktorer som påvirker hvor viktig en interessent er for organisasjonen beskrives: (a) institusjonell støtte endres, (b) betingede faktorer oppstår, (c) oppfatninger hos interessenter eller organisasjoner forandrer seg, eller (d) strategiske interesser til en av partene endres (A. L. Friedman & Miles, 2002).

Videre kan interessenter også deles inn i to hovedgrupper. M. B. E. Clarkson (1995) kalte disse primære og sekundære interessentgrupper. Primære interessentgrupper er interessentgrupper som virksomheten avhenger av for å overleve, og det er gjensidig avhengighet mellom virksomheten og disse interessentgruppene. Eksempler på slike interessentgrupper kan være eiere, aksjonærer, ansatte, investorer, kunder og leverandører. Offentlige aktører som samfunnet og staten kan også regnes som primære interessenter, siden disse danner grunnlaget for infrastruktur og markeder, og retningslinjer og lovgivning virksomhetene må tilpasse seg etter. Dersom en primær interessentgruppe er misfornøyd med virksomheten og begrenser eller trekker sitt samarbeid vil dette ramme virksomheten hardt, og dette kan føre til at virksomheten ikke vil være i stand til å fortsette driften (M. B. E. Clarkson, 1995). Sekundære interessentgrupper påvirker virksomheten og/eller blir påvirket av virksomheten, men er ikke involvert i direkte transaksjoner med selskapet. Disse interessentgruppene er ikke essensielle for virksomhetens overlevelse. Media og interesseorganisasjoner kan være eksempler på sekundære interessentgrupper. Selv om ikke virksomheten er avhengig av støtte fra sekundære interessentgrupper, kan det få signifikante konsekvenser dersom en sekundær interessentgruppe går imot virksomheten (M. B. E. Clarkson, 1995). Dette kan for eksempel skje gjennom de sekundære interessentgruppens påvirkningskraft på samfunnets oppmerksomhet og/eller den felles/offentlige opinionen. Sekundære interessentgrupper sine reaksjoner kan altså nå frem til virksomheten via påvirkning av virksomhetens primære interessentgrupper.

Interessenteori baseres på antagelsen om at styringsbeslutninger ikke kan tas uten å ta virksomhetens interessenter i betraktning (Cotter, Lokman & Najah, 2011), og virksomhetens mål kan ikke nås uten å ta hensyn til interessentene (Freeman & Reed, 1983). Interessentene tas i betraktning fordi virksomhetene anerkjenner påvirkningen interessentene har i sine beslutningsprosesser, og offentliggjøring av informasjon blir en måte å vise dette til omverdenen (Cotter et al., 2011; Jain et al., 2015).

Donaldson og Preston (1995) legger frem tre ulike tilnærminger for interessenteorien; deskriptiv, instrumentell og normativ tilnærming. Deskriptiv tilnærming brukes for å beskrive og forklare forholdet mellom en virksomhet og interessenter. Instrumentell tilnærming handler om å kartlegge relasjoner mellom virksomheter og interessenter, samt måloppnåelse for alle parter. Normativ tilnærming går ut på å tolke moralske retningslinjer for virksomhetens håndtering av interessentrelasjoner. Videre henger disse tre tilnærmingene sammen, og kan ses på som nivåer av interessenteorien. Det normative er da fundament for det instrumentelle, hvordan virksomhetene legger opp relasjoner til interessentene sine, og det deskriptive, hvordan relasjonene oppfattes av omgivelsene (Donaldson & Preston, 1995).

Figur 2: “Three Aspects of Stakeholder Theory”. Kilde: Donaldson og Preston (1995).

Graden av innflytelse mellom ulike interessenter og virksomheten kan variere, og til tider være situasjonsbetinget, ifølge Andersson og Bergqvist (2003). Siden de ulike interessenters makt, akuttthet og legitimitet kan variere i ulike situasjoner (Mitchell et al., 1997) er det nødvendig for virksomheter å vurdere interessentenes reelle innflytelse i hvert enkelt tilfelle.

Markeder utvikler seg, og endringer skjer stadig raskere i takt med den teknologiske utviklingen. En av utviklingene som har blitt tydelig er at kunder og andre interessenter viser større initiativ til å ta del i utviklingen av produkter og tjenester. Dette gjøres blant annet gjennom sosiale medier. Denne økte graden av interessentdeltagelse («*stakeholder participation*») (Dill, 1975, referert til i Freeman & Reed, 1983, s. 90) har gjort det lettere for interessentene å stille tydelige krav til virksomhetene. Interessenter er bedre informert i moderne markeder, og interessentenes rolle blir enda viktigere.

3.2.1 Kritikk mot interessentteorien

Interessentteorien er kritisert for mangel på normativt grunnlag (Lépineux, 2005), og for at det finnes flere tolkninger av den (Donaldson & Preston, 1995). Begrepet interessent tolkes ulikt (Lépineux, 2005; Phillips, Freeman & Wicks, 2003) og interessentteorien har derfor blitt presentert på forskjellige måter. Donaldson og Preston (1995) hevder at litteraturen om interessentteori er mer implisitt enn eksplisitt, og videre at dette bidrar til at teorien tolkes og presenteres ulikt, og derfor kan oppfattes som forvirrende. Et av problemene dette fører til er at det ikke er enighet om hvordan en virksomhet kan ta hensyn til og prioritere ulike og ofte motstridene interesser (Lépineux, 2005; Vildskog & Haugeland, 2013).

Key (1999) hevder at Freeman (1984, referert til i Key, 1999) utviklet et rammeverk heller enn en fullverdig teori, og kritiserer interessentteorien på flere områder. Hun mener at interessentteorien alene ikke er i stand til å forklare virksomheters atferd. Videre påpekes det blant annet at interessentteorien ikke får frem koblinger mellom aktører. For eksempel kan samme aktør være medlem av flere interessentgrupper, og det kan være både interne interessentgrupper (som ansatt og/eller aksjeeier) og eksterne interessentgrupper (som kunde og/eller medlem av ideell organisasjon) (Key, 1999). Forholdene mellom virksomheter og interessenter, og mellom ulike interessentgrupper, kan altså være mer komplekse enn hvordan det legges frem innen interessentteorien. Key (1999) mener derfor at det kan være mer hensiktsmessig å identifisere de ulike interessene som interessentene representerer i stedet for å identifisere alle aktuelle interessenter.

Interessentteorien kritiseres også for å ikke fange opp tidsperspektiv på en god nok måte i vurderinger og prioriteringer som må tas stilling til. Innflytelsen mellom virksomheten og interessenter kan variere over tid (Andersson & Bergqvist, 2003). Det kan vise seg at interessenters påvirkningskraft blir annerledes enn virksomheten vurderte på forhånd, eller det kan dukke opp nye interessenter man ikke visste om, for eksempel underveis i et prosjekt (Tryggestad et al., 2013).

I tillegg er interessentteorien kritisert for å overlape andre teorier, spesielt legitimitetsteori (Deegan, 2006). Lépineux (2005) kaller det en «svak» teori.

3.3 Forskjeller og likheter mellom legitimitetsteori og interessentteori

Både legitimitetsteorien og interessentteorien bygger på forholdet mellom virksomheten og omgivelsene. Innen legitimitetsteorien bruker virksomheten interessentenes krav for å legitimere virksomheten, mens innen interessentteorien brukes interessentenes krav som mål for virksomheten. Legitimitetsteorien får frem at virksomheter er avhengig av samfunnets

aksept for å overleve. Konflikt og maktutøvelse er derfor mer fokusert i legitimitetsteori enn interessenteori.

Både legitimitetsteorien og interessenteorien ser på virksomheter som en del av et større sosialt system, men interessenteorien skiller mellom forskjellige interessentgrupper i samfunnet. Ulike interesser har ulik påvirkningskraft ovenfor virksomheten, og det er derfor nyttig for virksomheter å ha oversikt over sine interesser, for å videre kunne bestemme hvordan deres forventninger og krav bør prioriteres.

KAPITTEL 4: METODE

4.1 Ontologi og epistemologi

Ontologi handler om virkelighetens natur, mens epistemologi dreier seg om hvordan man kan lære mer om virkeligheten (Easterby-Smith, Thorpe, Jackson & Jaspersen, 2018). Siden forskernes forutsetninger kan være svært forskjellige er det relevant å gjøre rede for disse og begrunne, da dette kan få betydning for tolkningen av resultater og konklusjoner. Valg av metode avhenger av forskerens ontologiske og epistemologiske ståsted (Easterby-Smith et al., 2018) og metodevalget bør tas med hensyn til forskerens ståsted og hva man ønsker å finne ut av (Tjora, 2017).

Ontologi dreier seg om forskerens grunnleggende antagelser om virkeligheten og hvordan den ser ut. Det deles inn i fire ulike hovedsynspunkter: realisme, indre realisme, relativisme og nominalisme. Synspunktene spenner fra en oppfatning om at fysisk og sosial virkelighet finnes uavhengig av individuelle observasjoner, og det er dermed mulig å finne konkrete fakta og sannheter (realisme), til det motsatte synspunktet om at verden formes av individets oppfattelser av virkeligheten, og det blir derfor ikke mulig å finne absolutte sannheter (nominalisme) (Easterby-Smith et al., 2018).

Epistemologi handler om hvilke metoder som er best å bruke for å oppnå kunnskap om virkeligheten og samfunnet vi lever i. Det finnes to ytterpunkter innen epistemologi: positivisme og sosial konstruksjonisme. Positivisme baserer seg på en antagelse om at virkeligheten bør studeres ved objektive metoder uten rom for intuisjon eller refleksjon. Dette synspunktet henger sammen med det ontologiske synspunktet i realismen. Sosial konstruksjonisme baserer seg på et nominalistisk syn på verden, hvor virkeligheten avhenger av tolkning og kan oppfattes ulikt. Innen sosial konstruksjonisme ser man på forskeren som en del av det som blir observert, og et verktøy for tolkning og analyse (Easterby-Smith et al., 2018).

Kvalitativ og kvantitativ metode er to hovedretninger for hvordan man kan innhente og analysere data fra samfunnet. Noen av de grunnleggende forskjellene mellom de to metodene er at kvalitativ metode har en mer åpen tilnærming og går nærmere inn på forskningselementet, mens kvantitativ metode ofte fokuserer på årsakssammenhenger og kan inkludere et større datamateriale. Det er likevel vidt erkjent at de to hovedtilnærmingene kan utfylle hverandre, og at begge er nødvendige for bredt sammensatt forskning, ifølge Tjora (2017).

Forskjellige forskningsspørsmål og problemstillinger gir grunnlag for ulike metodologiske tilnærminger (Tjora, 2017). Problemstillingen og forskningsspørsmålene i denne oppgaven legger opp til tolkning for å kunne svare på spørsmålene. Man kan derfor si at forskningens innfallsvinkel fra begynnelsen heller mer mot sosial konstruksjonisme enn positivisme. I belysning av problemstillingen og forskningsspørsmålene for oppgaven, vil det være hensiktsmessig å gjennomføre en kvalitativ datainnsamling i stedet for å bruke kvantitativ metode.

Formålet med denne studien er å få større forståelse for norske bankers bærekraftsrapportering og hvordan bankene prioriterer i sitt bærekraftsarbeid. For å få innsikt i dette var det hensiktsmessig å gjennomføre en dokumentstudie for å se nærmere på bærekraftsrapporteringen fra norske banker. I tillegg ønsket jeg å ta kontakt med bankene for å kunne supplere med bankenes egne synspunkter om kommunikasjonen med interessentene om bærekraft.

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesignet beskriver hvordan man skal gjennomføre forskningen for å svare på problemstillingen på best mulig måte. Alle deler av forskningen inkluderes, som hva slags data som trengs, hvordan data skal samles inn og videre hvordan data skal analyseres. Valg av forskningsdesign avhenger blant annet av hvor mye tidligere forskning som finnes om hovedtema og/eller problemstillingen, og hvor mye ressurser en har tilgjengelig.

Problemstillingen i denne oppgaven er: Hvordan er utviklingen innen bærekraftsrapportering i norske banker? Dette er et konkret område som det ikke finnes mye kunnskap om fra før.

Forskningen vil derfor kunne karakteriseres som en *eksplorativ studie*. Det finnes imidlertid teorier som kan være nyttige for å analysere, forstå og diskutere funnene. Noe tidligere forskning kan også være relevant å se i sammenheng med utviklingen over tid innen bærekraftsrapportering i norske banker. Selv om forskningen på CSR-rapportering inkluderer flere samfunnsansvarsområder, kan kunnskapen på dette området være nyttig i tolkningen av funnene i forskningsprosjektet. Den var derfor viktig å danne seg et godt teorigrunnlag i tillegg til å sette seg inn i relevant tidligere forskning, som første del av forskningsprosjektet. Det gjøres rede for dette i kapitlene 2 og 3 i denne oppgaven.

En fordel med en eksplorativ studie er at det gir mulighet for å oppnå en kontinuerlig læringsprosess hvor man gradvis får økt innsikt i problemstillingen. På den andre siden er det vanskeligere å strukturere datainnsamlingen på forhånd da det ofte kan bli nødvendig å gjennomføre justeringer underveis ettersom man får bedre forståelse for temaet, og det kan

være vanskelig å generalisere resultatene. For å få forståelse for noe nytt og ukjent er det ofte nødvendig å gå i dybden for et mindre utvalg, og det virker logisk å bruke kvalitativ metode. Jeg valgte derfor å se nærmere på rapporteringen fra to norske banker. På denne måten ville jeg få et sammenligningsgrunnlag mellom de to bankene. To ulike datainnsamlingsmetoder ble brukt. Hovedfokus ble lagt på bærekraftsrapporteringen fra og med de nyeste årsrapportene (for år 2019) og flere år tilbake ved dokumentstudie. I tillegg ble det gjennomført telefonintervjuer med informanter fra de to bankene, for å få en bedre forståelse for bankenes valg og prioriteringer for bærekraftsrapporteringen.

Et forskningsdesign som går i dybden på en eller få organisasjoner eller tilfeller, og ofte over tid, karakteriseres av Easterby-Smith et al. (2018) som bruk av case metode («case method»). I dette tilfellet dreier det seg om to ulike banker, to ulike case, som studeres i dybden over flere år, og sammenligning av de to.

Robert Yin (2013) påpeker at casestudier kan være spesielt utsatt for kritikk fra positivistiske forskere. Dette er blant annet på grunn av at hvordan data og konklusjoner fra denne typen studier presenteres ofte er påvirket av forskerens egen tolkning av dataene. Det er dessuten sjeldent godt grunnlag for generalisering fra disse studiene. Det er derfor viktig å på forhånd ha en begrunnet fremgangsplan og forskningsdesign (Yin, 2013, referert til i Easterby-Smith et al., 2018, s. 116).

For å formidle tolkningen av data på en måte som bidrar til leseres forståelse, kan det være nyttig å bruke sitater fra for eksempel intervjuer eller dokumenter. På denne måten blir det lettere for lesere å sette seg inn i det empiriske materialet, og det gir rom for at lesere kan danne egne meninger (Tjora, 2017). I denne oppgaven benyttes det sitater fra bankenes årsrapporter.

4.3 Validitet og reliabilitet

Om resultatene fra en studie kan generaliseres til andre tilfeller avhenger av forskningens validitet og reliabilitet. Validitet handler om i hvilken grad forskningen blir representativ for det som skal beskrives. Reliabilitet går ut på at samme resultat bør observeres med høy sannsynlighet dersom forskningen gjennomføres på nytt med et nytt utvalg fra samme populasjon.

Easterby-Smith et al. (2018) skiller mellom intern og ekstern validitet. Intern validitet dreier seg om studien måler og/eller beskriver det som var meningen å måle og/eller beskrive. Ekstern validitet går ut på om forskningens resultater kan generaliseres til andre lignende

tilfeller. Det hevdes videre at intern validitet er spesielt viktig for eksperimentelle studier (Easterby-Smith et al., 2018), hvor forskningen handler om noe som det ikke finnes mye kunnskap om fra før.

Når forskeren må bruke seg selv som verktøy i tolkningen er det viktig å reflektere over sin egen rolle i forskningen, og hvordan egen kunnskap og erfaring brukes i analysen og diskusjon av resultatene. Innen kvalitativ metode er det en grunnleggende forståelse for at fullstendig nøytralitet ikke er mulig å gjennomføre i en studie i praksis ifølge Tjora (2017). I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg vært fulltidsstudent. Jeg hadde ikke erfaring med bærekraftsrapportering eller bankvirksomhet fra tidligere. Dette kan være både en fordel og ulempe for forskningen. Fordelen kan være at det blir lettere som forsker å forholde seg objektiv til dataene når man står «utenfor» det som forskes på og ikke har et personlig forhold til dette. På den andre siden kunne jeg kanskje ha utformet bedre eller mer presise spørsmål dersom jeg hadde hatt egen erfaring med bærekraftsrapportering og/eller bankvirksomhet.

4.4 Forskningsobjekter

Bruk av kvalitativ metode karakteriseres ofte ved at man henter større mengder data fra få informanter. På denne måten kommer man tettere på informantene og dypere inn i et tema eller problemstilling. De to norske bankene SpareBank 1 Østlandet og DNB er forskningsobjekter i dette studiet. Tidligere forskning innen CSR-rapportering viste en tendens til at større virksomheter rapporterer mer om samfunnsansvar. Samtidig er det en økende bevissthet og interesse for bærekraft hos flere typer interessenter. Både DNB og SpareBank 1 Østlandet er store banker innen norsk standard, og det kan derfor tenkes at utviklingen som finnes i disse bankenes bærekraftsrapportering kan være representativ for utviklingen innen bærekraftsrapportering fra andre norske banker også.

Bankenes årsrapporter er tilgjengelige via bankenes egne nettsider. I tillegg ble det tatt kontakt med SpareBank 1 Østlandet og DNB over både telefon og mail for å avtale intervju.

4.5 Dokumentstudie

For studier av en utvikling over tid kan dokumentstudier være nyttig fordi dokumenter oppgir informasjon om et saksforhold på et spesifikt tidspunkt, og ofte med konkrete formål og med tanke på en målgruppe. Det er derfor viktig å sette dokumentene i riktig kontekst for å bruke dette som kilder (Tjora, 2017). DNB og SpareBank 1 Østlandet sine årsrapporter er utarbeidet for bankenes interessenter som målgruppe, blant andre kunder, aksjeeiere og ansatte.

Tjora (2017) hevder at dokumentstudier styrker en *økt historisk sensitivitet*, og påpeker at det er en ikke-påtrengende metode. En fordel med denne type studier er at det ikke krever at en informant forklarer informasjon personlig. Dessuten får man korrekt informasjon fra aktuelt tidspunkt, mens den samme informasjonen hadde blitt preget av selektiv hukommelse dersom man i etterkant for eksempel gjennomfører et intervju (Tjora, 2017).

I denne studien var et viktig poeng å samle inn *longitudinelle data*, det vil si data som kan beskrive endring over tid (Tjora, 2017). Dette var en av grunnene til at bankenes årsrapporter ble brukt som informasjonskilde.

4.5.1 Årsrapporter som informasjonskilde

Hovedkilden til data i denne studien er bankenes årsrapporter. Årsrapporter er brukt i mange studier om CSR-rapportering som informasjonskilde (Adams & Harte, 1998; Branco & Rodrigues, 2006). Det er flere grunner til denne informasjonskilden har blitt foretrukket. For det første er årsrapporter det viktigste kommunikasjonsverktøyet de fleste selskaper har for å nå ut til samfunnet og interessenter. Årsrapporter er en tilgjengelig informasjonskilde for de fleste interessenter (P. M. Clarkson, Kao & Richardson, 1994). I tillegg gir årsrapporter selskaper muligheten til å påvirke hvordan de blir oppfattet av omgivelsene, kanskje spesielt på grunn av troverdigheten som forbindes med årsrapporter i forhold til andre kommunikasjonsmetoder (Neu et al., 1998). Årsrapportene fra både SpareBank 1 Østlandet og DNB oppfattes som en god informasjonskilde, og var lett tilgjengelig. Dessuten ga det et godt grunnlag for å se på utviklingen over tid, samt sammenligning av de to bankenes bærekraftsrapportering.

4.6 Intervjuer

I tillegg til å analysere bankenes årsrapporter ønsket jeg å få en dypere forståelse av bankenes standpunkt og prioriteringer for bærekraftsrapportering ved bruk av dybdeintervjuer.

Dybdeintervjuer gir muligheten til å stille *åpne spørsmål*, og informantene kan gå i dybden der hvor de har mye å fortelle. Intervjusituasjonen vil også tillate digresjoner fra informantens side, noe som kan få frem momenter eller temaer som intervjueren ikke hadde tenkt på før, men som kan vise seg å være relevant for forskningen (Tjora, 2017). Dette kan være spesielt aktuelt i tilfeller hvor det ikke finnes mye kunnskap fra før om det man skal forske på, siden det da er viktig å være åpen for nye momenter.

Med utgangspunkt i oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål, samt informasjonen fra bankenes årsrapporter, ble det utarbeidet intervjuguider. En intervjuguide skal hjelpe til å planlegge og strukturere et intervju. Intervjuguidene hadde noen like spørsmål til begge

bankene, men også noen spørsmål tilpasset hver av bankenes bærekraftsrapportering. Jeg valgte å gjennomføre semistrukturerte intervjuer, som vil si at relevante spørsmål noteres i forkant, men det er likevel åpent for videre utdypning og innspill i løpet av samtalen.

Spørsmålene ble planlagt og stilt i en rekkefølge som føltes naturlig, men det var også her åpent for å utføre justeringer underveis.

For å få mest mulig relevant informasjon ut av intervjuene ønsket jeg å komme i kontakt med informanter som arbeidet med utformingen av bærekraftsrapportering i de to bankene SpareBank 1 Østlandet og DNB. Siden studien ser nærmere på utviklingen i bærekraftsrapporteringen ville det også være en fordel dersom informantene hadde lenger erfaring med bærekraftsrapportering. Det var også planlagt å gjennomføre intervjuene på informantenes arbeidsplasser, men planene måtte endres underveis, og det ble i stedet gjennomført telefonintervjuer.

4.6.1 Hindringer i datainnsamlingen

Det er ikke uvanlig å støte på ulike hindringer i løpet av gjennomføringen av datainnsamling til et forskningsprosjekt. For eksempel kan det være utfordrende å finne gode informanter og/eller det kan være vanskelig for informanter å sette av nok tid i en travel hverdag til å kunne bidra til forskningen.

Da det var på tide med datainnsamling til forskningsprosjektet i denne oppgaven var det et økende internasjonalt fokus på å begrense smitten av det muterte viruset som forårsaker sykdommen covid-19. Videre ble det gjennomført en rekke tiltak på grunn av dette i Norge, blant annet at universiteter, skoler og barnehager ble holdt stengt, og oppfordring om bruk av hjemmekontor. Disse tiltakene påvirket naturligvis hverdagen for svært mange både i Norge og resten av verden, og gjorde det også utfordrende å gjennomføre intervjuene til forskningsprosjektet i denne oppgaven. Det ble derfor gjennomført kortere telefonintervjuer i stedet for personlige intervjuer. En annen konsekvens av begrensingene skapt av smittetiltakene som sannsynligvis kunne hatt større betydning for oppgaven, var at det ble vanskeligere å få tak i flere informanter. Det er forståelig at bankansatte får mye å gjøre i en unntakssituasjon som også har skapt økonomisk usikkerhet, i tillegg til at det å jobbe hjemmefra i seg selv kan være utfordrende.

4.6.2 Informanter og gjennomføring av telefonintervjuer

Det ble gjennomført telefonintervjuer av en informant fra hver av de to bankene DNB og SpareBank 1 Østlandet.

Informanten fra DNB har bidratt til tre av bankens årsrapporter, og jobbet med samfunnsansvar og næringspolitikk i DNB. Telefonintervjuet varte omtrent 30 minutter, og intervjuguiden som ble brukt i telefonintervjuet er lagt ved som vedlegg til oppgaven.

Informanten fra SpareBank 1 Østlandet hadde over 6 års erfaring med måling, registrering og rapportering av blant annet elektrisitetsforbruk og avfallshåndtering, men jobbet ikke i en bærekraftsavdeling i banken. Etter noen innledende spørsmål kom det frem at informanten ikke kunne fortelle så mye om andre deler av bankens bærekraftsarbeid og bærekraftsrapporteringen. Telefonintervjuet måtte derfor dessverre avbrytes etter kort tid. Det ble derfor begrenset med data fra telefonintervjuet som kunne brukes i analysen av SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering. Informanten henviste underveis i samtalen til en annen ansatt i SpareBank 1 Østlandet, som hadde overordnet ansvar for bankens bærekraftsarbeid og kunne være en mer aktuell informant til denne studien. Det ble i etterkant forsøkt å kontakte denne personen, men det ble ikke mulig å avtale et nytt telefonintervju.

Å gjennomføre intervju over telefon er et alternativ når det av ulike årsaker ikke er mulig å møtes personlig, men det medfører noen ulemper. For eksempel begrenser telefonintervju muligheten til å oppfatte og tolke informantens kroppsspråk, som er en svært viktig del av menneskelig kommunikasjon. Det kom likevel frem nyttig informasjon i telefonintervjuene som supplerte og økte forståelsen for bankers bærekraftsrapportering.

Telefonintervjuene ble gjennomført uten lydopptak, det ble kun tatt notater, og det var derfor ikke nødvendig å søke om godkjenning fra Norsk Senter for Forskningsdata (NSD).

KAPITTEL 5: RESULTATER

5.1 SpareBank 1 Østlandet

SpareBank 1 Østlandet er en bank med en lang historie i Innlandet.

«Banken er blitt til gjennom fusjoner av tidligere selvstendige sparebanker i Hedmark, Oslo og Akershus, sist med fusjonen mellom Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus AS» (SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 6).

April 2017 fusjonerte de to tidligere bankene Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus AS, og tok det nye navnet Sparebank 1 Østlandet. I dag er SpareBank 1 Østlandet Norges fjerde største sparebank, med kunder over hele landet. Hovedvirkeområdet er likevel Innlandet, Oslo og tidligere Akershus fylke. Bankens hovedkontor er i Hamar, i tillegg har banken 37 bankkontor spredt over hele markedsområdet (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Banken er en del av Sparebank 1 Gruppen, som består av 14 banker (SpareBank 1 Østlandet, 2020a) som alle har et regionalt fokus som del av sin foretaksstrategi. I tillegg til banktjenester tilbyr SpareBank 1 Østlandet også tjenester innen forsikring og eiendomsmegling, også gjennom datterselskaper, men med utgangspunkt i problemstillingen i denne oppgaven vil det i hovedsak fokuseres på bankvirksomheten. Sparebank 1 Østlandet har både privatkunder og bedriftskunder.

5.1.1 SpareBank 1 Østlandets formidling av vektleggingen av samfunnsansvar

I arbeidet med denne oppgaven har det blitt tatt utgangspunkt i SpareBank 1 Østlandet sine årsrapporter for årene 2017 t.o.m. 2019. For å få et helhetlig bilde av utviklingen har også årsrapporter fra 2016 blitt inkludert fra de to tidligere bankene Bank 1 Oslo Akershus AS og Sparebanken Hedmark.

Sparebank 1 Østlandet formidler om hva som er viktig for banken gjennom sin forretningsidé, visjon og verdier. Dette skal danne et grunnlag for hele virksomheten. Bærekraft presenteres som en del av SpareBank 1 Østlandets forretningsidé: «Vi bidrar til bærekraftig vekst og utvikling i samfunnet, samt for våre kunder, eiere og ansatte» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 18). Bankens visjon er «Sammen for å skape», og tre verdier fremheves: «dyktig, nær og engasjert». Bærekraft inkluderes i forklaringen for hva «engasjert» betyr for SpareBank 1 Østlandet: «Vi tar samfunnsansvar og bidrar til bærekraftig vekst og utvikling» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 18). Forretningsidé, visjon og verdier presenteres i årsrapporten for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018), årsrapporten for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019) og årsrapporten for 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). De samme tre verdiene ble presentert

for den tidligere banken Sparebanken Hedmark i årsrapporten for 2016 (Sparebanken Hedmark, 2017), men «engasjert» blir ikke definert på samme måte i denne årsrapporten.

I 2017, altså samme året som fusjonen mellom de to bankene, ble bærekraft fremhevet som et av seks hovedmål i SpareBank 1 Østlandets nye strategi. Konsernsjefen skrev om dette i sitt innlegg i årsrapporten for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018) som en av de viktigste endringene som hadde skjedd det året i forbindelse med fusjonen, og fremhevet bærekraft som et fokusområde også for fremtiden. Også i årsrapportene for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019) og for 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b) nevnes bærekraft som en viktig del av året som oppsummeres.

Høsten 2018 ansatte SpareBank 1 Østlandet en leder for bærekraft og samfunn. «Alle bankens avdelinger er involvert, men med en egen leder for fagfeltet har arbeidet blitt intensivert og mer strukturert» (SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 9). Denne nye ansettelsen ville altså gi banken en person som kan ta ansvar for bærekraftsarbeidet og dedikere ressurser til dette, og det formidler investering og forpliktelse til satsingen. Informanten fra SpareBank 1 Østlandet fremhevet den nye ansettelsen som et viktig steg i satsingen på bærekraftsarbeid, og kunne fortelle at engasjementet ble mer merkbart i banken etter dette.

5.1.2 SpareBank 1 Østlandets bruk av rammeverk og støtte av initiativer

SpareBank 1 Østlandet bruker flere rammeverk i sin rapportering av bærekraft og samfunnsansvar.

I årsrapporten for 2017 begynte SpareBank 1 Østlandet å bruke det internasjonalt ledende rammeverket GRI (SpareBank 1 Østlandet, 2018).

Andre rammeverk for bærekraftsrapportering som SpareBank 1 Østlandet bruker er OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, prinsippene for integrert rapportering fra IIRC (International Integrated Reporting Council) og «Task Force on Climate Related Financial Disclosure» (TCFD) (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Målet med rammeverket TCFD var «... å utrede hvordan virksomheter kan forstå og beskrive klimarisiko- og muligheter, samt hvordan de kan rapportere på det» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 29).

SpareBank 1 Østlandet bruker også miljøledelsessystemet og har sertifisering fra den nasjonale miljøsertifiseringsordningen Miljøfyrtårn. Bankens kontorer har vært miljøsertifisert i over 10 år (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). I tillegg har banken vært medlem av Grønt Punkt Norge siden 2011, og følger deres rapportering og regler (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

I tillegg har SpareBank 1 Østlandet implementert et vitenskapsbasert mål, Science Based Target (SBT) for reduksjon av klimagassutslipp. Dette er i tråd med Parisavtalens mål (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

FNs Global Compact er verdens største initiativ for næringslivets samfunnsansvar, og SpareBank1 Østlandet er tilsluttet dette initiativet. Bankens leder for bærekraft er også nestleder i styret i et nytt, norsk Global Compact-nettverk (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

Januar 2019 signerer SpareBank 1 Østlandet som første norske bank de nye FN-prinsippene for ansvarlig bankvirksomhet. Senere samme år signerer SpareBank 1 Østlandet også FNs klimaforpliktelse for banker (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). I den nyeste årsrapporten kan man lese at «[m]ålet er å ta en pådriverrolle i å nå bærekraftmålene og oppfylle Parisavtalen» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 46).

SpareBank 1 Østlandet støtter også FNs bærekraftsmål. I 2018 definerte banken hvilke bærekraftsmål virksomheten hadde positiv eller negativ påvirkningskraft på. I årsrapporten for 2018 finnes en grafisk oversikt over hvilke mål banken kan bidra til å nå, og det skilles mellom interne og eksterne mål.

Noen er interne mål som banken selv skal jobbe for å oppnå. De eksterne målene skal banken samarbeide med kundene og samfunnet for øvrig med å oppnå, gjennom de virkemidlene som banken besitter. Noen mål er både interne og eksterne.

("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 12)

I årsrapporten for 2019 finnes den samme oversikten, samt et rammeverk for bærekraftssatsing i en tabell som kobler bærekraftsmålene til bankens målsetninger og delmål for bærekraftsarbeidet. Utviklingsmål nr. 17 om samarbeid for å nå målene er et overordnet metodemål som kan kobles til SpareBank 1 Østlandets visjon (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

5.1.3 SpareBank 1 Østlandets rapportering av samfunnsansvar i årsrapporten

SpareBank 1 Østlandets arbeid med samfunnsansvar og bærekraft er en integrert del av årsrapporten. Informasjon om bærekraft og påvirkning av ytre miljø blir presentert sammen med informasjon om andre typer fokusområder og målsetninger innen samfunnsansvar. Dette presiseres i kapittelet kalt «Bærekraftsrapport 2018» i årsrapporten for 2018: «I forkant av nåværende strategiperiode, 2018 – 2021, ble satsingen innen samfunnsansvar, etikk, økonomisk kriminalitet, ansvarlig bankvirksomhet og investeringer samlet under paraplyen bærekraft» ("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 8).

Året før fusjonen mellom Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus AS rapporterte begge bankene hver for seg om samfunnsansvar, men med forskjeller innen blant annet type informasjon som rapporteres og mengden av informasjon. Sparebanken Hedmark hadde tre kapitler kalt «Klimaregnskap», «Bærekraftsrapport 2016» og «Samfunnsregnskap» i sin årsrapport for 2016 (Sparebanken Hedmark, 2017). Bank 1 Oslo Akershus AS hadde et kapittel kalt «Samfunnsansvar» i årsrapporten for 2016 (Bank 1 Oslo Akershus AS, 2017). Årsrapporten for 2017 har et kapittel kalt «Bærekraftsrapport 2017» (SpareBank 1 Østlandet, 2018). Årsrapporten for 2018 har samme type kapittel, kalt «Bærekraftsrapport 2018» (SpareBank 1 Østlandet, 2019). I årsrapporten for 2019 finnes et kapittel kalt «Våre vesentlige temaer innen bærekraft og samfunn», og i tillegg et vedlegg til årsrapporten med tittelen «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Dette vedlegget handler spesifikt om bærekraft, klima og ytre miljø. Andre fokusområder innen samfunnsansvar inkluderes i noen sammenhenger, for eksempel kan det være aktuelt i oversikten over interessentdialog og hva som er viktig for interessentene, og retningslinjer og krav banken stiller i forbindelse med utlån. Likevel er det tydelig at bærekraft og klima er hovedfokuset i vedlegget. I vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» finner man blant annet GRI-indeks, mål og delmål for bærekraftsarbeidet, energi og klimaregnskap og informasjon om klimarisiko. Ulike deler av vedlegget supplerer også ulike deler av årsrapporten.

5.1.4 SpareBank 1 Østlandets interessentdialog og arbeid med samfunnsansvar og bærekraft
SpareBank 1 Østlandet involverer viktige interessenter i arbeidet med samfunnsansvar og bærekraft. I tidligere Sparebanken Hedmark sin årsrapport for 2016, i kapittelet «Bærekraftsrapport 2016» finnes et «Interessentkart», en oversikt over bankens ulike interessentgrupper (Sparebanken Hedmark, 2017). En slik oversikt finnes også i SpareBank 1 Østlandets årsrapport for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018), i årsrapporten for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019) og i årsrapporten for 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

I tillegg begynte SpareBank 1 Østlandet høsten 2017 å utarbeide en vesentlighetsanalyse ved å identifisere og vurdere interesser fra både interne og eksterne interessenter.

Vesentlighetsanalysen viser temaer som er viktig for eksterne interessenter og for SpareBank 1 Østlandet, og det kommer frem at «krav til finansielle leverandører» og «ansvarlige utlån» er viktigst for både eksterne interessenter og SpareBank 1 Østlandet. Dette er med andre ord temaer som bør prioriteres. Vesentlighetsanalysen er førende for prioriteringer innen SpareBank 1 Østlandets arbeid med bærekraft og samfunnsansvar, og brukes også i

årsrapporten for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019) og i årsrapporten for 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

Det rapporteres også mer detaljert om interessentdialog i årsrapportene. En oversikt over forskjellige interessentgrupper, møteplass for dialog mellom virksomheten og interessenter, de viktigste temaene interessentene er opptatt av, og tiltak knyttet til disse temaene finnes i årsrapporten for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018) og årsrapporten for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019). For året 2019 rapporteres dette i vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

5.1.5 SpareBank 1 Østlandets målsetninger for bærekraftsarbeid

I tidligere Sparebanken Hedmark sin årsrapport for 2016 kan man lese om bankens overordnede mål angående bærekraft og samfunnsansvar: «Finanshusets mål er at all forretningsdrift, investeringer og økonomisk verdiskapning skal ivareta hensynet til etikk, miljø, sosiale forhold og arbeidstaker- og menneskerettigheter» ("Bærekraftsrapport 2016", Sparebanken Hedmark, 2017, s. 11).

I 2017 vedtok styret i SpareBank 1 Østlandet en revidert versjon av bankens strategi for samfunnsansvar og bærekraft (SpareBank 1 Østlandet, 2018). Det ble også utarbeidet en hovedstrategi for 2018 – 2021, og bærekraft inkluderes i et av seks hovedmål: «Innen 2021 er vi etablert som en bank med en tydelig bærekraftprofil» ("Bærekraftsrapport 2017", SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 9).

Våren 2018 vedtok konsernledelsen ambisjon, mål og delmål for bankens bærekraftsarbeid (SpareBank 1 Østlandet, 2019). Dette brukes som grunnlag for bærekraftsarbeidet også i 2019: «Bankens ambisjon er å merkbart forsterke vår positive og redusere vår negative påvirkning på mennesker, miljø og samfunn.» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 186).

Videre har banken to hovedmål, og hver av disse har 3 tilhørende delmål:

Hovedmål 1: «Vi er pådrivere for bærekraftig utvikling i vårt markedsområde.» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 186).

Delmål: (1.1) «Vi støtter aktivt opp under kundens bærekraftsarbeid og fremmer bærekraftig innovasjon eksternt», (1.2) «Vi tilbyr bærekraftige produkter og tjenester, og fremmer bærekraftig innovasjon internt» og (1.3) «Vi initierer og støtter gode bærekraftsaktiviteter» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 186).

Hovedmål 2: «Vi tenker bærekraft i store og små beslutninger, slik at det er en integrert del av vår virksomhet.» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 186).

Delmål: (2.1) «Alle ansatte kjenner til bærekraftsatsingen vår», (2.2) «Bærekraft er en del av våre arbeidsprosesser» og (2.3) «Vi tilstreber åpenhet og transparens i arbeidet vårt» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 186).

I tillegg utarbeidet alle vesentlige virksomhetsområder egne retningslinjer for bærekraft og samfunnsansvar i 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

Banken har altså flere år hatt en overordnet målsetning om bærekraft og samfunnsansvar, men som den større SpareBank 1 Østlandet ble bærekraft fremhevet som et hovedmål og del av en hovedstrategi frem til 2021, og i 2018 ble dette ytterligere konkretisert gjennom ambisjon, hovedmål og delmål.

5.1.6 SpareBank 1 Østlandets rapportering av påvirkning av miljø og klima

SpareBank 1 Østlandet har laget årlig klimaregnskap siden 2010 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Klimaregnskapet viser bankens energiforbruk, direkte utslipp og indirekte utslipp, og finnes i tidligere Sparebanken Hedmark sin årsrapport fra 2016 (Sparebanken Hedmark, 2017) og SpareBank 1 Østlandet sine årsrapporter for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018) og 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019). I årsrapporten for 2019 rapporteres energi og klimaregnskap i vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Rapporteringen skjer i henhold til Greenhouse Gas (GHG) Protocol, som deler direkte og indirekte utslipp inn i tre ulike nivåer.

Scope 1 omfatter direkte utslipp fra kilder som eies eller kontrolleres av SpareBank 1 Østlandet, herunder egne biler, kjøretøy eller annen transport av ansatte.

Scope 2 omfatter indirekte utslipp knyttet til innkjøpt energi, hovedsakelig elektrisitet og/eller fjernvarme.

Scope 3 omfatter andre indirekte utslipp som er resultat av selskapets aktiviteter, men slippes ut fra kilder som ikke kontrolleres av selskapet.

I årsrapporten for 2017 ble det presisert at siden banken har blitt større etter fusjonen dette året, ville ikke klimaregnskapet være direkte sammenlignbart med tallene fra tidligere år. Det ble også informert om at klimaregnskapet ikke inkluderte alle kontorene som tilhører SpareBank 1 Østlandet.

Grunnet fusjonen mellom Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus er ikke SpareBank 1 Østlandets energi- og klimaregnskap for 2017 direkte sammenlignbart med tidligere år. Før fusjonen ble det innrapporterte data kun for «gamle» Sparebanken Hedmark, mens tallene for resten av året gjelder for SpareBank 1 Østlandet som helhet der ikke annet er oppgitt. 2017 må derfor regnes som et overgangså [...] og det vil ta noe tid før banken kan rapportere egne utslipp for kontorene i Oslo og Akershus. ("Bærekraftsrapport 2017", SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 17)

I årsrapporten for 2018 ble det inkludert flere bygg, både eide og leide, i Oslo og Akershus, i energi og klimaregnskapet (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

Et klimaregnskap er et viktig verktøy i arbeidet med å identifisere konkrete tiltak for å redusere sitt energiforbruk og tilhørende GHG-utslipp. Denne årlige rapporten gjør organisasjonen i stand til å måle nøkkeltall og dermed evaluere seg selv over tid. (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 197)

5.1.7 SpareBank 1 Østlandets klimarisiko og ansvarlige utlån, investeringer og eierskap
Påvirkning av ytre miljø og klima kan medføre høyere risiko for SpareBank 1 Østlandets virksomhet. I årsrapporten for 2018 forklares det hvorfor klimarisiko er viktig for SpareBank 1 Østlandet å inkludere i vurderinger knyttet til utlån: «SpareBank 1 Østlandet har startet å innarbeide klimarisiko i kredittprosessen. Dette er ikke bare klimaarbeid, men også godt bankhåndverk. Som ansvarlig bank er det viktig å veilede kundene om framtidig risiko som kan ramme både samfunnet og enkeltkunder» ("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 19).

I årsrapporten for 2019 påpekes det at utlån innen bedriftsmarkedet medfører høyere klimarisiko for banken enn utlån til privatmarkedet, og mer spesifikt SpareBank 1 Østlandets to største bransjer eiendom og landbruk. Samtidig betyr dette også at det er her banken har mest muligheter for forbedring.

[Bedriftsmarkedet] står kun for om lag en fjerdedel av bankens utlån, men det er her vi har størst mulighet for positiv påvirkning og størst risiko for negativ påvirkning på miljø, natur og klima, menneske- og arbeidstakerrettigheter, samt økonomisk kriminalitet og styring (forkortes gjerne ESG). Dette er bekreftet i vår overordnede ESG-risikoanalyse som ble gjennomført i 2019, med nøkkelpersoner fra samtlige av bankens virksomhetsområder. Gjennom analysen ble det konkludert med at vi har

størst risiko og muligheter innen eiendom og landbruk, våre to største bransjer.
(SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 50)

SpareBank 1 Østlandet har derfor retningslinjer for en vurdering av klimarisiko, og godkjenner ikke utlån hvis klimarisikoen vurderes til å være for høy. Banken har ikke utlån til virksomheter som driver produksjon av fossilt brennstoff, og i 2018 ble det vedtatt nye retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft for bedriftsmarkedet (SpareBank 1 Østlandet, 2019). Ansvarlige utlån har blitt fremhevet som hovedsatsing i bankens bærekraftsarbeid (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). I 2019 ble det implementert retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft i utlånsprosessen og aktsomhetsvurderinger innen relevante bransjer. I løpet av 2019 fikk to lånesøknader avslag på bakgrunn av en begrunnelse knyttet til ESG (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

For å forberede seg på klimarisiko er det også viktig for SpareBank 1 Østlandet å øke relevant kompetanse og holde seg oppdatert. Det kommer frem av årsrapportene at banken har fokus på intern opplæring om bærekraft.

«I møte med ny teknologi, endret kundefølelse, konkurranse fra nye aktører, nye regulatoriske krav og endrede trusselbilder, er intern opplæring helt avgjørende for å være godt rustet til å drive framtidens bank» ("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 24).

«I 2019 har det vært hovedfokus på opplæring og kompetanseheving for ansatte som jobber med utlån i banken. Så nær som alle har hatt grunnopplæring innen bærekraft» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 53).

SpareBank 1 Østlandet har også en portefølje av obligasjoner for likviditetsformål, og ansvarlige investeringer er en annen del av bærekraftsarbeidet. Banken begynte å utvikle egne retningslinjer for ansvarlige investeringer i 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018), og retningslinjene for området ble vedtatt september 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019). SpareBank 1 Østlandet kontrollerer at likviditetsporteføljen følger bankens retningslinjer og benytter seg av et eget risikohåndteringsverktøy i forkant av nye investeringsbeslutninger. Hele porteføljen skal kontrolleres minst hvert år. I tilfeller hvor kontrollen avdekker brudd på bankens retningslinjer, vurderer bankens etiske råd investeringen. For at banken skal beholde verdipapiret må det iverksettes forbedringstiltak som forventes å være tilstrekkelig virkningsfulle, men det blir først lagt til rette for dialog. Det trekkes frem et eksempel hvor dialog med Danske Bank bidro til risikoreduserende tiltak (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

SpareBank 1 Østlandet er også aksje- og andelseier i flere selskaper. Banken har fire datterselskaper. I tillegg har blant annet SpareBank 1 Østlandet eierposter i felleseide selskaper i SpareBank 1-alliansen. I årsrapporten for 2018 forklares det hvordan banken går frem for å opprettholde ansvarlig eierskap. Ressursbruken i arbeidet for ansvarlige investeringer styres av eierpostens størrelse og grad av innflytelse fra SpareBank 1 Østlandets side. Hvis banken skulle få vite at et av selskapene ikke oppfyller retningslinjene, vil SpareBank 1 Østlandet først etablere dialog med selskapet. Dersom dialogen ikke skulle føre til akseptable forbedringer vil saken tas videre til selskapets styre, og eventuelt videre til generalforsamling. Eksklusjon blir brukt som virkemiddel i ytterste konsekvens. (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

SpareBank 1 Østlandet ekskluderer også aksjefond fra sitt utvalg på bakgrunn av bærekraftskriterier, og tilbyr også grønne fond som del av sitt arbeid med grønne finansielle produkter.

5.1.8 SpareBank 1 Østlandets grønne finansielle produkter

«Langt viktigere enn bankens eget klimaavtrykk, er bankens mulighet for å påvirke og motivere kunder og leverandører til å redusere sitt klimaavtrykk og slik bidra til å realisere bærekraftsmål 13 og Parisavtalen» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 29).

SpareBank 1 Østlandet tilbyr miljøvennlige produkter rettet mot kunder med interesse for bærekraft og som ønsker å ta bærekraftige valg. Grønne lån var de første miljøvennlige produktene banken lanserte, men i dag opererer banken også med grønne obligasjoner og grønne fond.

«Arbeidet med å utvikle grønne produkter startet høsten 2017. Grønt boliglån ble lansert på nyåret 2018. Dette er et lån til energibesparende tiltak i nye og gamle boliger. Lånet har gunstigere rente enn et vanlig boliglån» ("Bærekraftsrapport 2017", SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 13).

Grønne boliglån innvilges til fire ulike låneformål: til generelle energibesparende tiltak, til oppgradering av eksisterende bygg, til nybygg av passivhus eller plusshusstandard eller til kjøp av nybygd, miljøvennlig bolig i boområdet Ydalir på Elverum, som er en del av Zero Emission Neighbourhoods (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

I tillegg til grønne boliglån har SpareBank 1 Østlandet lansert andre typer lån, som er rettet mot landbruk. I årsrapporten for 2018 rapporteres det om en usedvanlig tørr sommer, noe som førte til lave avlinger og lite vinterfôr for mange av bankens landbrukskunder. SpareBank 1

Østlandet innførte derfor en hasteordning for å kunne tilby gunstige grovfôrlån til bønder utsatt for tørke. Det ble til sammen etablert 53 grovfôrlån på totalt 10,3 millioner kroner. (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

Mai 2019 lanserer SpareBank 1 Østlandet en ny type lån kalt grønt landbrukslån «... med gunstig rente til kunder som ønsker å installere solcelleanlegg på gården og dermed redusere sitt klimaavtrykk» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 46). I 2019 ble det innvilget 21 grønne landbrukslån, og samlet utlånsvolum var 5,4 millioner kroner (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

En annen type grønt produkt SpareBank 1 Østlandet opererer med er grønne obligasjoner. Februar 2018 noterte SpareBank 1 Boligkreditt verdens første grønne boligobligasjon på Oslo Børs. En del av grunnlaget for denne grønne obligasjonen med fortrinnsrett i energieffektive boliger, er en stor boliglånsportefølje overført fra SpareBank 1 Østlandet (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

SpareBank 1 Østlandet driver ikke egen fondsforvaltning, men tilbyr fond fra andre leverandører. Banken tilbyr de grønne aksjefondene DNB Grønt Norden og DNB Miljøinvest på sin handelsplattform (SpareBank 1 Østlandet, 2019). I tillegg jobber banken med å samle inn informasjon fra fondsforvaltere og kontrollere at retningslinjer oppfylles. Siden 2017 har SpareBank 1 Østlandet valgt å ikke ta inn fond som ikke kunne dokumentere gode nok policyer og retningslinjer innen etikk og bærekraft (SpareBank 1 Østlandet, 2018). Banken har både kontrollert fondsutvalg grundig og hatt dialog med forvaltere av fond.

«Det er også eksempler på at forvaltere har solgt seg ut av selskaper grunnet henvendelser fra banken som distributør» (SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 13).

«Det er krevende å ha oversikt over selskapenes ansvarlighet og bærekraftsprestasjoner, både innen miljø, klima, menneske- og arbeidstakerrettigheter, økonomisk kriminalitet og virksomhetsstyring. Derfor er det stort fokus på feltet, både fra sivilsamfunn og fra finansnæringen selv» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 58).

5.1.9 SpareBank 1 Østlandets lokale engasjement for bærekraft

SpareBank 1 Østlandets fokuserer i hovedsak sin drift på det sentrale Østlandet, og områdene hvor bankkontorene er lokalisert, også når det kommer til bærekraftsarbeid.

«SpareBank 1 Østlandet er først og fremst en regional aktør med forretningsdrift på det sentrale Østlandet. Som følge av dette har banken hovedfokus på bærekraft, vekst og utvikling i de lokalsamfunnene banken er en del av» (SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 10).

Plastforsøpling er et økende samfunnsproblem som kan være dødelig for fisk, sjøpattedyr og fugler. SpareBank 1 Østlandet viste lokalt engasjement i 2018 da det ble gjennomført en stor ryddedugnad som presenteres med et eget innlegg i årsrapporten som et av årets høydepunkter. Våraksjonen knyttet til den nasjonale strandryddeuka ble arrangert i samarbeid med lokale renovasjonsselskaper og organisasjoner som Hold Norge Rent, Naturvernforbundet og Vassdragforbundet for Mjøsa. Skoler, lag og foreninger ble oppfordret til å plukke plast og annet søppel rundt Mjøsa og tilløpselver. Plastdugnden ble videreført på høsten i forbindelse med den nasjonale ryddeuka «Hold høsten ren», og fokuserte da på vassdrag i hele bankens markedsområde i fire fylker på Østlandet. Skoleklasser fikk økonomisk støtte for deltakelse, mens lag og foreninger fikk betalt per sekk med innsamlet avfall. Til sammen deltok over 10 000 i ryddingen og det ble plukket 15 tonn avfall. (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

5.1.10 Oppsummering og hovedpoenger fra SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering
Årsrapportene som har blitt studert viser at SpareBank 1 Østlandet både har utviklet seg til å bli en større bank og satset på bærekraftsarbeid i årene fra 2016 t.o.m. 2019. Banken har oppfattet en økt bevissthet og interesse for bærekraft hos sine interessenter, som ser ut til å være grunnlaget for bærekraftsatsingen. SpareBank 1 Østlandet rapporterer om sin interessentdialog, og bankens vesentlighetsanalyse trekker frem ansvarlige utlån og krav til finansielle leverandører blant det som er viktigst for både interessenter og banken. Nettopp ansvarlige utlån har senere blitt trukket frem som SpareBank 1 Østlandets hovedsatsing innen bærekraftsarbeid (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Økt bevissthet og interesse fra interessentenes side kan også være motivasjonen bak det nye vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» som supplerer årsrapporten for 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

At bærekraft blir nevnt som et av seks hovedmål i SpareBank 1 Østlandets hovedstrategi for 2018-2021 (SpareBank 1 Østlandet, 2018), ansettelsen av en leder for bærekraftsarbeidet året etter og fastsettelse av ambisjon, mål og delmål er viktige deler av bankens bærekraftsatsing.

SpareBank 1 Østlandet er en bank med et regionalt fokus, også i bærekraftsarbeidet. Dette kommer blant annet frem gjennom plastdugnden for Mjøsa og tilløpselver som ble arrangert

i 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019), grovfôrlån som ble utviklet raskt for å støtte bønder utsatt for tørke sommeren 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019), og lansering av grønt landbrukslån i 2019 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

5.2 DNB

DNB er Norges største bank, og Skandinavias største finanskonsern (DNB, 2020d). Staten er DNBs største eier, med en eierandel på 34,2 % (DNB, 2020d). DNB har flere lokaler spredt rundt i Norge, i tillegg til flere internasjonale kontorer i andre land og verdensdeler.

Hovedkontoret er lokalisert i Oslo. I tillegg til banktjenester opererer også DNB med andre typer tjenester som forsikring og eiendomsmegling, men med utgangspunkt i problemstillingen i denne oppgaven vil det i hovedsak fokuseres på bankvirksomheten. DNB har både personkunder og bedriftskunder, og Norges største nettbank med 1,5 millioner brukere (DNB, 2020a).

5.2.1 DNBs formidling av vektleggingen av samfunnsansvar

I arbeidet med denne masteroppgaven har det blitt tatt utgangspunkt i DNB sine årsrapporter for årene 2014 t.o.m. 2019. På alle årsrapportene f.o.m 2015 t.o.m. 2019 står det på forsiden at «DNB vil skape verdier for kunder, eiere, ansatte og samfunnet». Denne setningen blir det første leseren ser på årsrapporten, og allerede her signaliseres det altså at DNB har fokus på samfunnsansvar.

I hver årsrapport har også konsernsjefen skrevet et innlegg hvor det blant annet oppsummeres høydepunkter fra året som har gått, og sentrale fokusområder trekkes frem. Også her er bærekraft og samfunnsansvar fremhevet som viktig for DNB. Konsernsjefen nevner støtten til FNs utviklingsmål i årsrapporten for 2016 (DNB, 2017), årsrapporten for 2017 (DNB, 2018) og i årsrapporten for 2018 (DNB, 2019). I årsrapporten for 2018 har også styreleder et innlegg hvor betydningen av DNBs samfunnsansvar utdypes i større grad (DNB, 2019). Både konsernsjef og styreleder skriver blant annet om bærekraft også i årsrapporten for 2019 (DNB, 2020d).

DNB kommuniserer også hva som er viktig for konsernet gjennom visjon og verdier, som skal være grunnleggende for hele virksomheten. I 2014 ble det etablert et kundeløfte for DNB som lød: «Til stede. Hver dag. Når det gjelder som mest.» (DNB, 2015). DNBs visjon var: «Vi skaper verdier gjennom kunsten å møte kunden», og tre grunnleggende verdier var «hjelpsom, profesjonell og initiativrik». Dette utgangspunktet ble også brukt i 2015 og 2016. I 2017 ble det etablert et nytt hovedoppdrag for DNB-konsernet som i større grad indikerer et fremtidsrettet fokus: «Vi er her. For at du skal være i forkant». I tillegg ble det presentert tre

nye, grunnleggende verdier: «nysgjerrig, modig og ansvarlig». Spesielt den siste av de tre verdiene kan relateres til bærekraft. Dette understrekes ytterligere av DNBs egen definisjon av verdien «ansvarlig»: «Vi skaper verdier på en bærekraftig måte. Vi skal være åpne og bidra positivt til samfunnsutviklingen» (DNB, 2020d, s. 17).

5.2.2 DNBs bruk av rammeverk og støtte av initiativer

«DNB har valgt, i tillegg til å følge norske standarder, å støtte og delta i en rekke globale initiativer og internasjonale retningslinjer for å sikre en ansvarlig virksomhet. Slike initiativer er viktige for læring, kunnskapsdeling og påvirkning» (DNB, 2018, s. 18).

Flere rammeverk brukes i rapporteringen av DNBs arbeid med samfunnsansvar og bærekraft. I tillegg støtter og deltar DNB i en rekke globale initiativer. Noen av de viktigste vil trekkes frem i denne oppgaven. Banken følger OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og retningslinjer for miljø og sosiale standarder fra International Finance Corporation (IFC) (DNB, 2015).

I den nyeste årsrapporten opplyses det om at rammeverket fra IIRC (International Integrated Reporting Council) samt bransjestandarder utarbeidet av SASB (Sustainability Accounting Standards Board) er brukt. Kravene i standarden for bærekraftsrapportering utarbeidet av GRI er også oppfylt (DNB, 2020d). Alle disse tre rammeverkene har som utgangspunkt at virksomheten gjennomfører en vesentlighetsanalyse.

DNB støtter også flere av FNs initiativer, blant andre FNs miljøprogram for finans, FNs prinsipper for ansvarlige investeringer og FNs Global Compact (DNB, 2015). Banken sluttet seg til FNs utviklingsmål i 2016 (DNB, 2017). Samme år fremhevet DNB tre av de totalt 17 utviklingsmålene som spesielt relevante for langsiktig verdiskapning, og hvor DNB i størst grad kan utgjøre en forskjell. To av disse målene handler om klima og bærekraft.

Utviklingsmål 8 går ut på å «*[f]remme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle*» (DNB, 2017, s. 58, kursiv original), mens utviklingsmål 13 dreier seg om å «*[h]andle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem*» (DNB, 2017, s. 58, kursiv original). Utviklingsmål 8 trekkes frem også i årsrapportene for 2017, 2018 og 2019. Utviklingsmål 13 fremheves derimot ikke på samme måte i årsrapportene for de følgende årene.

Ekvatorprinsippene er et annet rammeverk som DNB er tilsluttet, som dreier seg om «... felles retningslinjer som benyttes av de fleste store internasjonale finansinstitusjonene i forbindelse med vurdering av miljømessige og sosiale forhold ved prosjektfinansiering»

(DNB, 2016, s. 51). Finansinstitusjoner som slutter seg til disse prinsippene forplikter seg også til ikke å tilby prosjektrelatert finansiering til kunder som ikke vil eller kan følge prinsippene. Hensikten er å sikre «... at prosjektene konsernet finansierer, utvikles og driftes på en miljømessig og sosialt ansvarlig måte» (DNB, 2016, s. 51).

5.2.3 DNBs rapportering av samfunnsansvar i årsrapporten

DNBs bærekraftsrapportering har blitt en integrert del av årsrapporten. Informasjonen om DNB sitt arbeid for bærekraft blir ofte presentert sammen med informasjon om andre fokusområder innen det større begrepet «samfunnsansvar». Årsrapporten for 2014 har et eget kapittel kalt «Samfunnsansvar» (DNB, 2015), men dette året rapporterer DNB om sitt arbeid med samfunnsansvar og bærekraft hovedsakelig i en egen Samfunnsansvarsrapport. F.o.m. årsrapporten for 2015 begynte DNB å rapportere om samfunnsansvar og bærekraft i selve årsrapporten. Årsrapportene for 2015 (DNB, 2016) og 2016 (DNB, 2017) har begge et kapittel kalt «Ansvarlig virksomhet», og årsrapporten for 2017 (DNB, 2018) har et kapittel kalt «Samfunnsrolle». I årsrapporten for 2018 (DNB, 2019) er det underkapitler kalt «Vår samfunnsrolle» og «Samfunnet» med flere underkapitler, blant annet «Ansvarlige innkjøp». I tillegg til dette er det også lagt til «Faktabok Bærekraft», som et vedlegg til årsrapporten. Årsrapporten for 2019 (DNB, 2020d) har et kapittel kalt «Strategisk rapport» med et underkapittel om hvordan «DNB finansierer bærekraftig vekst gjennom lån og investeringer», i tillegg til en ny «Faktabok Bærekraft».

Informanten fra DNB forklarte at DNB har 4 hovedfokusområder innen sitt arbeid med samfunnsansvar og bærekraft:

- Likestilling og mangfold
- Bærekraftige og ansvarlige lån og investeringer
- Bekjempelse av økonomisk kriminalitet
- Personlig økonomi

«Faktabok bærekraft» inneholder informasjon om alle de fire fokusområdene.

På DNBs egne hjemmesider finnes det mer detaljert informasjon om DNBs arbeid med bærekraft og samfunnsansvar i «Bærekraftsbiblioteket». I den nyeste årsrapporten refereres det til «Bærekraftsbiblioteket»: «... i Bærekraftsbiblioteket ligger rapporter og resultater, nøkkeltall og andre nyttige fakta og dokumenter» (DNB, 2020d, s. 2). Et eksempel på informasjon som finnes i «Bærekraftsbiblioteket» er GRI-indeks, en oversikt over krav om ulik informasjon, og henvisning til hvor informasjonen finnes (sidetall fra årsrapport eller

informasjon fra DNBs hjemmeside). Det er lagt ut GRI-indeks for hvert år f.o.m. 2015. Ifølge informanten fra DNB brukes «Bærekraftsbiblioteket» som en type arkiv, hvor interessenter kan gå inn og finne mer detaljert informasjon om bærekraft og samfunnsansvar.

5.2.4 DNBs interessentdialog og arbeid med samfunnsansvar og bærekraft.

Utgangspunktet for prioriteringene i DNBs arbeid med bærekraft og samfunnsansvar er en vesentlighetsanalyse. Vesentlighetsanalysen skal ifølge DNB vise «... hvilke temaer som er strategisk viktige for bankens langsiktige verdiskapning, sett i sammenheng med hvilke forventninger våre ulike interessenter har til oss innenfor ulike temaer» (DNB, 2020b, s. 3). I 2016 utarbeidet DNB en vesentlighetsanalyse for første gang (DNB, 2017). Av vesentlighetsanalysen som sist ble oppdatert i 2018 (DNB, 2020b) kommer det blant annet frem at «ansvarlige lån og investeringer» og å «se risiko og muligheter i et langsiktig perspektiv» har stor betydning for både DNBs interessenter og DNBs langsiktige verdiskapning, og at dette dermed er fokusområder med høy prioritet.

En sentral del av arbeidet med vesentlighetsanalysen var å opprettholde god kommunikasjon med interessenter. Året vesentlighetsanalysen sist ble oppdatert forklares det i årsrapporten at «... løpende interessentdialog [er] en viktig del av virksomheten. I løpet av 2018 har vi derfor hatt dialog med kunder, medarbeidere, aksjonærer og myndigheter og andre relevante i samfunnet» (DNB, 2019, s. 36). Interessentdialog rapporteres mer detaljert for hvert år i DNBs «Bærekraftsbibliotek», på bankens egne hjemmesider. I «bærekraftsbiblioteket» finnes denne informasjonen i egne dokumenter for hvert år f.o.m. år 2015. Dokumentene med tittelen «interessentdialog» inneholder oversikt over forskjellige interessentgrupper, møteplass for dialog, de viktigste temaene interessentene er opptatt av, og tiltak knyttet til temaene.

5.2.5 DNBs målsetninger for bærekraftsarbeid

I DNBs årsrapport for 2014 presenteres ikke målsetninger knyttet til bærekraft som en del av den strategiske plattformen i underkapittelet om «strategi og mål» (DNB, 2015), men i kapittelet «Samfunnsansvar» er bærekraft en sentral del av to hovedprinsipper: «DNB skal ikke medvirke til krenkelse av menneske- og arbeidstagerrettigheter, korrupsjon, alvorlig miljøskade eller andre handlinger som kan oppfattes som uetiske», og «DNB skal søke å bidra til bærekraftig utvikling innenfor de områder og bransjer der konsernet driver virksomhet» (DNB, 2015, s. 80).

Årsrapporten for 2015 inneholder mer konkret informasjon om samfunnsansvar og ulike samfunnsansvarstemaer, da DNB dette året begynte å integrere rapportering om samfunnsansvar i årsrapporten. Det presenteres også noen overordnede mål som handler om

miljø og bærekraft under temaene «ansvarlig kreditt», «ansvarlige investeringer», «ansvarlig leverandørkjede» og «miljøeffektivitet».

Overordnet mål for «ansvarlig kreditt: «Styrke rapporteringen av miljømessige og sosiale risikoer i kredittprosessen» (DNB, 2016, s. 51)

For «ansvarlige investeringer» var det overordnede målet å «[v]idereutvikle prosessene for å ta hensyn til miljø, sosiale forhold og temaer knyttet til eierstyring og selskapsledelse i investeringsvirksomheten» (DNB, 2016, s. 52). Under «ansvarlige investeringer finnes også tre relevante delmål. Disse handlet om å integrere hensyn til bærekraft og samfunnsansvar i investeringsbeslutninger gjennom retningslinjer og dialog, samt å utvikle aksjefond med fokus på selskaper som utmerket seg innen ESG-kriterier (DNB, 2016).

Under «ansvarlig leverandørkjede» hadde DNB et overordnet mål om å «[j]obbe videre med anskaffelsesprosessen og aktiv leverandøroppfølging for å ta hensyn til miljø, etikk og sosiale forhold i leverandørkjeden» (DNB, 2016, s. 54).

Når det kommer til miljøeffektivitet rapporteres to overordnede mål: «Redusere CO₂-utslipp for DNB i Norge» og «[i]dentifisere klima- og miljørelatert risiko» (DNB, 2016, s. 57). Under «miljøeffektivitet» var det også satt opp 3 relevante delmål. Et delmål gikk konkret ut på å redusere bruk av elektrisitet i DNBs egne bygg, mens de to andre dreiet seg om å kartlegge klima- og miljørelatert risiko sin påvirkning på DNBs virksomhet, og vurdere tiltak, rapportering og konsernpolicy for samfunnsansvar (DNB, 2016).

I årsrapporten for 2016 blir et overordnet mål om å «[s]ikre effektiv bruk av knappe ressurser» (DNB, 2017, s. 9) presentert som en del av DNBs strategi.

Å integrere samfunnsansvar i prosesser blir fremhevet som en strategisk prioritering for DNB i årsrapporten for 2017 (DNB, 2018) og i årsrapporten for 2018 (DNB, 2019).

I årsrapporten for 2017 legges det frem fire bærebjelker for DNBs arbeid med samfunnsansvar, og to av disse bærebjelkene kan knyttes til bærekraft: «DNB skal drive langsiktig og bærekraftig finansiell verdiskapning for eierne. Dette innebærer at i virksomheten så vektlegges samfunnsansvar sammen med andre relevante hensyn i alle beslutningsprosesser» (DNB, 2018, s. 59) og «DNB skal bidra positivt til samfunnsutviklingen. Dette betyr at det skal defineres konkrete egne mål og tiltak knyttet til utvalgte FN bærekraftsmål og det skal jobbes systematisk med å nå disse» (DNB, 2018, s. 59).

I årsrapporten for 2019 rapporteres det om at DNB var den første nordiske forretningsbanken som dette året utformet langsiktige og konkrete målsetninger for bankens bidrag innen fornybar energi og infrastruktur, bærekraftig eiendom og ansvarlig vraking av skip (DNB, 2020d).

Bankens ambisjon for bærekraft, som finnes i to lignende formuleringer i årsrapporten for 2018 (DNB, 2019) og i årsrapporten for 2019 er at «DNB finansierer bærekraftig vekst gjennom lån og investeringer» (DNB, 2020d). I tillegg er det formulert konkrete målsetninger:

- Fram mot 2025 vil DNB bidra med totalt 450 milliarder kroner til finansiering av fornybar energi og infrastruktur.
- Fram mot 2025 vil DNB bidra med totalt 130 milliarder kroner til finansiering av grønn eiendom.
- I 2020 skal alle nye og refinansierte shippinglån inkludere en klausul om ansvarlig skipsresirkulering.
- Bærekraft inngår som en del av risikovurderingen for lån til bedrifter (over 8 millioner kroner).
- DNBs oppstartsloser skal hvert år hjelpe minst 5000 oppstartsbedrifter.
- DNB skal bidra med 200 millioner kroner i vekstlån til bedrifter som trenger kapital for å vokse.

(DNB, 2020d, s. 50)

Disse seks målsetningene formidler DNBs langsiktige investering og dedikasjon til bærekraft, samt DNBs spesifiserte innsats angående ansvarlig resirkulering av skip. De to siste målsetningene handler om å bidra til utviklingen av forskjellige markeder. Disse målsetningene viser at DNB ser en sammenheng mellom samfunnsøkonomi og velfungerende markeder i en større sammenheng og bærekraft. Som nevnt støtter DNB FNs bærekraftsmål, og denne sammenhengen kommer også frem i utviklingsmål nr. 8.

5.2.6 DNBs rapportering av påvirkning av miljø og klima

DNB rapporterer om eget energiforbruk samt direkte og indirekte utslipp.

Til denne rapporteringen brukes Greenhouse Gas (GHG) Protocol Standard, hvor direkte og indirekte utslipp deles inn i tre ulike nivåer:

GHG Scope 1: Obligatorisk rapportering av alle direkte utslippskilder der organisasjonen har operasjonell kontroll.

GHG Scope 2: Obligatorisk rapportering av alle indirekte utslipp relatert til energi, elektrisitet og fjernvarme/kjøling der organisasjonen har operasjonell kontroll.

GHG Scope 3: Valgfri rapportering av indirekte utslipp fra innkjøpte varer og tjenester i verdikjeden.

Eksempler på typer indirekte utslipp som rapporteres under scope 3 er tjenestereiser, flyreiser og avfallshåndtering. DNB har en oversikt over utslipp fra scope 1, scope 2 og scope 3 i årsrapporten for 2019 (DNB, 2020d). For tidligere år oppgis ikke denne informasjonen i selve årsrapporten, men «Klima- og energiregnskap» finnes i et eget dokument i Bærekraftsbiblioteket, for hvert år f.o.m. 2015.

En annen type indirekte utslipp skjer gjennom investeringene banken gjennomfører på vegne av kundene sine. DNB rapporterer også måling av karbonavtrykk på aksjefond siden 2016. En grafisk oversikt over klimagassutslipp i DNBs fond sammenlignet med referanseindekser finnes i årsrapporten for 2016 (DNB, 2017), årsrapporten for 2017 (DNB, 2018), årsrapporten for 2018 (DNB, 2019) og årsrapporten for 2019 (DNB, 2020d).

«Karbonavtrykket, også kalt karbonintensiteten, måler hvor høyt klimagassutslipp selskapet har i forhold til selskapets omsetning, og er en av flere faktorer som kan si noe om et selskaps klimarisiko og -påvirkning» (DNB, 2020d, s. 56).

Det kommer også frem i årsrapportene at det er knyttet stor usikkerhet til data på klimagassutslipp. En av grunnene til dette er at ikke alle selskaper rapporterer sine utslipp, og det benyttes da estimerte tall der data mangler. Det finnes også regionale variasjoner for rapportering som avhenger av geografi og selskapsstørrelse. Noen fond er ikke inkludert i den grafiske oversikten i årsrapportene på grunn av for lav datadekning. DNB mener likevel det er viktig å inkludere utslippsdata som en av flere faktorer for å vurdere klimarisiko og -påvirkning, men påpeker samtidig at andre typer målinger kan være relevante og kunne bidratt til å danne et mer helhetlig bilde av klimarisikoen. Eksempelvis nevnes utslippsreduksjoner eller «unngåtte utslipp», men dagens metodikk mangler gode mål for dette (DNB, 2020d).

5.2.7 DNBs klimarisiko og ansvarlige utlån og investeringer

Bankvirksomhet er utsatt for høyere risiko som følger av den indirekte påvirkningen på miljø og klima gjennom utlån og investeringer. I årsrapporten for 2015 kommer det frem at denne klimarisikoen er en av del av begrunnelsen og motivasjonen bak DNBs bærekraftsarbeid og tiltak innen kredittbeslutninger.

DNB ønsker ... at pengene som settes i arbeid, skal bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling innenfor områder og bransjer konsernet er involvert i. Dette gjøres fordi det er moralsk og etisk riktig, men også fordi det er god risikostyring. Finansiering av aktiviteter i juridiske eller etiske gråsoner representerer uakseptabel risiko. (DNB, 2016, s. 51)

Videre forklares det at DNB har utarbeidet retningslinjer innen kredittvirksomheten for å vurdere risiko knyttet til miljø- og samfunnsmessige forhold, eierstyring og selskapsledelse (ESG-risiko). (DNB, 2016). Dette skal sikre det banken kaller ansvarlig utlån. DNB investerer også på vegne av kundene sine. For bankens investeringer forklares det at DNB vektlegger dialog først i tilfeller hvor det kommer frem at selskaper banken har eierinteresser i ikke følger gode nok retningslinjer, men banken gjennomfører også ekskludering av selskaper på bakgrunn av bærekraftkriterier dersom problemet vedvarer (DNB, 2016). Tre forskjellige virkemidler benyttes av DNB for å sikre ansvarlige investeringer: aktivt eierskap, positiv utvelgelse og eksklusjon (DNB, 2017).

Retningslinjene for ansvarlige utlån og investeringer videreutvikles de neste årene. I 2016 ble det innført klima- og kullkriterier i DNBs retningslinjer for ansvarlige investeringer (DNB, 2017). I 2018 ble det utarbeidet og lagt til en ny bransjeretningslinje om plastemballasje. Fra før hadde DNB 5 eksisterende bransjeretningslinjer som omhandlet energi, våpen og forsvar, sjømat, metaller og gruvedrift, og skogbruk (DNB, 2019). De samme tre virkemidlene for ansvarlige investeringer brukes også fortsatt av DNB. Ved årsslutt 2019 var 178 selskaper ekskludert (DNB, 2020d).

I årsrapporten for 2018 rapporteres det at utlån til bedriftskunder medfører høyest klimarisiko: «DNBs mest vesentlige klimarelaterte risikoer og muligheter oppstår i forbindelse med utlån til bedriftskunder. Derfor vurderer vi faktorer relatert til miljø, sosiale forhold og eierstyring [ESG] ... som omfatter klimarisiko, i alle bedriftskundesaker som en del av DNBs kredittrisikostyringsprosess» (DNB, 2019, s. 49).

I denne årsrapporten forklares det også at DNBs arbeid for ansvarlig kredittvirksomhet reduserer klimarisiko for både kundene og banken: «Som långiver har DNB påvirkningskraft. Ved å stille krav til ansvarlighet hos våre kunder kan vi både påvirke til en positiv samfunnsutvikling og redusere kundenes og vår egen risiko» (DNB, 2018, s. 59).

For å stille bedre forberedt ovenfor klimarisiko er det også viktig for DNB å opprettholde god kompetanse på dette området hos sine ansatte. I 2018 ble det gjennomført lokale

opplæringstiltak og bevisstgjøringskampanjer for å lære ansatte i DNB mer om ESG-krav i forbindelse med investeringer. Det ble også gjennomført mer enn 50 workshops innenfor bedriftskundesegmentene, hvor det blant annet ble diskutert dilemmaer, kontroversielle temaer og bransjespesifikke forhold (DNB, 2019). DNB har også en egen opplæringsplattform med et kurs om ansvarlige utlån som er obligatorisk for alle som skal arbeide med kreditt til bedriftskunder (DNB, 2020d).

5.2.8 DNBs grønne finansielle produkter

De siste årene har DNB lansert nye mer miljøvennlige finansielle produkter. Grønne fond og grønne obligasjoner er rettet mot bevisste kunder som interesserer seg for klima og bærekraft, mens grønne utlån skal motivere kundene til mer bærekraftig drift.

DNB tilbyr aksjefond som fremheves som miljøfond eller grønne fond. DNB Grønt Norden er et nordisk aksjefond som velger inn selskaper med miljøprofil og ekskluderer selskaper med høy grad av klimagassutslipp eller direkte eksponering til fossilt brensel (DNB, 2018). DNB Miljøinvest er et globalt aksjefond hvor hovedtema er fornybar energi og energieffektivisering (DNB, 2020c). I årsrapporten for 2015 kommenteres det at yngre investorer, dvs. opptil 33 år, var overrepresentert i DNBs grønne fond (DNB, 2016). Det globale aksjefondet DNB Global Lavkarbon ble lansert i 2017, og har en positiv screeningstrategi hvor bærekraftsratingen av fondet skal være høyere enn referanseindeksens rating. Dette fondet ekskluderer selskaper med direkte eksponering til fossilt brensel eller høy grad av klimagassutslipp (DNB, 2018).

DNB har også utstedt grønne obligasjoner, som skal finansiere miljøvennlige formål. I årsrapporten for 2015 rapporteres det om at banken var tidlig ute med dette:

DNB utstedte i februar 2015 sin første grønne obligasjon på Oslo Børs og ble med det den første nordiske forretningsbanken som gjorde dette på egen balanse. Gjennom kjøp av obligasjonen har institusjonelle investorer delfinansiert opp til 14 vindkraftprosjekter i Irland, England og Sverige. DNB opplever en økende interesse blant institusjonelle investorer og private sparere for bærekraftige plasseringer. Grønne obligasjoner kan gi banken tilgang til nye og andre kapitalkilder enn ordinære obligasjoner. (DNB, 2016, s. 52)

DNB Boligkreditt utstedte sine første grønne obligasjoner i 2018 (DNB, 2019). I 2019 ble det ifølge informasjonen i «Faktabok bærekraft» utstedt grønne obligasjoner for 10 milliarder kroner fra DNB, av totalt 36 milliarder som ble utstedt i Norge (DNB, 2020b).

En annen type grønne finansielle produkter som DNB tilbyr er grønne utlån. I årsrapporten for 2015 nevnes det at DNB tilbyr fordeler til kunder som ønsker å ta mer miljøvennlige valg, og i dette tilfellet gjelder det billån:

DNB gir lavere rente på lån til biler som ikke belaster miljøet i like stor grad som konvensjonelle biler. Dette gjelder for eksempel el-biler, etanolbiler, natur- eller biogassbiler og bensin- eller dieslbiler, inklusive hybridbiler, som slipper ut maksimalt 120 gram CO₂ per kilometer. Dieslbiler må ha partikkelfilter. En oversikt over biler som kvalifiserer for lavere rente, er tilgjengelige på konsernets nettsider. (DNB, 2016, s. 52)

I årsrapporten fra 2018, under overskriftene «Ansvarlige utlån og investeringer» og «Hva ble gjort i 2018?» kan man lese om en ny type «grønnere» utlån:

I 2018 bevilget vi vårt første lån hvor deler av marginen fastsettes på grunnlag av kundens oppnåelse av ESG-relaterte mål. Oppnås målene innen avtalt tid (bekreftet av en uavhengig tredjepart), vil kunden betale en høyere rente. Gjennom slike låneavtaler gir vi kunden økonomiske insentiver for å utvikle seg i bærekraftig retning. (DNB, 2019, s. 60).

«Grønt boliglån» ble også lansert i 2018. Dette er boliglån med gunstigere vilkår for kunder som tar opp lån på boliger med energimerking A eller B (DNB, 2019).

5.2.9 DNBs utmerkelse for rapportering av samfunnsansvar

DNB har fått flere utmerkelse for god rapportering av samfunnsansvar. Selskapet Sustainalytics, en ledende leverandør av analyse, forskning og rangeringer innen faktorer knyttet til miljø, sosiale forhold og eierstyring, *Environmental, Social and Governance* (ESG), kåret DNB til tredje beste bank i verden på dette området (DNB, 2019). I tillegg ble DNB den eneste nordiske banken som fikk toppkarakteren A av CDP (tidligere Carbon Disclosure Project), som vurderte rapporteringen fra 6 500 selskaper internasjonalt. Rapporteringen ble blant annet vurdert på bakgrunn av virksomhetsstyring, hvordan selskapene håndterer klimarelaterte risiko og muligheter, klimagassutslipp, reduksjonsplaner og generell bærekraftsinformasjon (DNB, 2019, s. 19).

5.2.10 Negativ oppmerksomhet og effekten på DNBs omdømme

I årsrapporten for 2016 nevner konsernsjef Rune Bjerke at DNB dette året opplevde å få negativ oppmerksomhet i media, og at dette gikk utover bankens omdømme: «På omdømmefronten var 2016 et krevende år. Nyhetsbildet var preget av flere tøffe saker, særlig

Panama-Papers og finansiering av utbyggingen av en oljerørledning i Nord-Dakota. Vi har måttet tåle kritikk fra både medier og kunder» ("Konsernsjefen har ordet", DNB, 2017, s. 4).

To internasjonale saker trekkes frem som sentrale i svekkelsen av omdømme. Panama Papers-avsløringene førte til tilsyn av flere banker, og det kom frem at DNBs avdeling i Luxembourg hadde hjulpet norske kunder med å opprette selskaper på skatteparadiset Seychellene. DNB Luxembourg ble etter dette ilagt en bot på i underkant av 3 millioner kroner (Strøm, 2017). Den andre saken handlet om en stor utbygging av en oljerørledning i USA, som ble planlagt til å krysse fire stater. Prosjektet ble tatt imot med demonstrasjoner og store protester fra urfolksgrupper og miljøvernorganisasjoner over hele verden. Den lokale urbefolkningen Standing Rock Siouxindianerne opplevde at dette prosjektet ville true Missourielven, deres hovedkilde til drikkevann. DNB hadde bidratt med omtrent 3 milliarder kroner for å finansiere dette prosjektet, og fikk mye kritikk for at denne finansieringen ikke var i tråd med DNBs egne retningslinjer om menneskerettigheter (Torset, 2016).

At konsernsjefen selv nevner disse sakene og påvirkningen dette har hatt på DNB sitt omdømme formidler at banken tar kritikken på alvor. Videre forklares det også at DNB har hatt en grundig gjennomgang av sine egne retningslinjer: «Vi har tatt med oss masse lærdom og iverksatt en rekke tiltak. Vi har gjennomgått alle produkter og tjenester i hele konsernet for å sikre at vi lever opp til forventningene fra våre interessenter» ("Konsernsjefen har ordet", DNB, 2017, s. 4).

I årsrapporten for 2017 gis det en statusoppdatering for styrets tiltak etter Panama Papers-saken (DNB, 2018).

5.2.11 Oppsummering og hovedpoenger fra DNBs bærekraftsrapportering

Utviklingen innen DNBs bærekraftsrapportering har gått fra å ha en egen rapport for samfunnsansvar i 2014, til å integrere bærekraft og samfunnsansvar i selve årsrapporten i økende grad f.o.m. 2015 t.o.m. 2017. I 2016 opplevde DNB å få negativ oppmerksomhet i media, noe som gikk utover bankens omdømme. Bankens fikk kritikk på bakgrunn av to internasjonale saker. Begge sakene trekkes frem av konsernsjefen i årsrapporten for dette året, og DNBs retningslinjer ble gjennomgått (DNB, 2017). I årsrapporten for 2018 begynte DNB i tillegg å legge til «Faktabok Bærekraft» for å fremheve sitt arbeid med bærekraft og samfunnsansvar, samt å gjøre informasjonen lettere tilgjengelig. Utviklingen viser både at banken tar interessentenes interesse for klima og miljø på alvor, og er bevisst risikoen banken

står ovenfor forbundet med klima og ytre miljø. DNBs bærekraftsrapportering for 2018 fikk internasjonal anerkjennelse (DNB, 2019).

Rapporteringen av DNBs bærekraftsarbeid blir for det meste lagt frem som en del av DNBs samfunnsansvar. Som tidligere nevnt i oppgaven er samfunnsansvar et større begrep, og det er ikke lett å beskrive i hvor stor grad bærekraft og det som har med påvirkning av ytre miljø å gjøre prioriteres i forhold til andre viktige fokusområder. Informanten fra DNB forklarte at DNBs arbeid med samfunnsansvar deles inn i 4 hovedfokusområder (disse nevnes under 5.2.6), og hevdet videre at hovedfokusområdet om bærekraftige og ansvarlige lån og investeringer hadde fått mest oppmerksomhet de siste årene. Det ble også påpekt at DNB arbeider med tydelige og konkrete målsetninger på dette området.

Målbar og sammenlignbar informasjon trekkes også frem av informanten som blant det viktigste i utviklingen innen bærekraftsrapporteringen, i tillegg til å rapportere om indirekte påvirkning. Den største påvirkningen en bank har på ytre miljø skjer gjennom investeringer og andre finansielle avgjørelser, noe som vil si at det skjer via andre virksomheter. Ifølge informanten gjør dette at det blir utfordrende å få målbar informasjon til rapporteringen, og DNB jobber derfor med å forbedre dette. Videre fremhevet informanten viktigheten av å kunne forholde seg til målbar informasjon, ikke bare for interessentene, men også for bankens arbeid med bærekraft. Målbar informasjon er lettere å forholde seg til, og dette bidrar derfor til at banken kan sette seg gode målsetninger og videre jobbe mot å nå målsetningene. I 2019 vedtok DNB, som første nordiske forretningsbank, konkrete og langsiktige mål for bærekraftsarbeidet (DNB, 2020d).

Den mest tydelige endringen som har skjedd i årsrapportene fra DNB som har blitt studert er kanskje vedlegget som har blitt lagt til årsrapportene for 2018 og 2019, «Faktabok bærekraft». Informanten forklarte videre at «Faktabok bærekraft» inneholder mye av den samme informasjonen som man kan lese i selve årsrapporten, men dette vedlegget ble lagt til for å gjøre informasjonen lettere tilgjengelig for interessenter med spesiell interesse for samfunnsansvar, eventuelt også for ansatte for å raskt kunne finne relevant informasjon dersom de skulle få spørsmål om DNB sitt arbeid med samfunnsansvar. Informanten kunne fortelle at mange interessenter spør om hva DNB gjør for klima og ytre miljø, og påpekte at rapportering av denne type informasjon i årsrapporten fortsatt er nytt for mange. I denne sammenhengen hevdet informanten videre at det kunne tenkes at det ikke vil være det samme behovet for «Faktabok bærekraft» noen år fremover i tid.

På spørsmål om forventninger for hvordan utviklingen innen DNB sin bærekraftsrapportering vil fortsette fremover, svarte informanten at dette i stor grad kan avhenge av nye krav til denne type rapportering. Spesielt siden staten er den største eieren av DNB, er det viktig for banken å opprettholde alle krav. Informanten påpekte at det finnes flere forskjellige typer krav til bærekraftsrapporteringen som DNB forholder seg til, for eksempel fra EU.

KAPITTEL 6: ANALYSE OG DISKUSJON

I dette kapitlet vil jeg bruke det empiriske materialet som ble beskrevet i forrige kapittel, fra både årsrapporter og telefonintervjuer, til å forsøke å svare på oppgavens forskningsspørsmål på best mulig måte. I analysen vil innsamlede data ses i sammenheng med tidligere kunnskap om bærekraft og tidligere forskning om CSR-rapportering som ble presentert i kapittel 2, samt legitimitetsteori og interessenteori fra kapittel 3.

6.1 Forskningsspørsmål 1: Utvikling innen bærekraftsrapportering

Forskingsspørsmål 1 deles inn i to deler, hvor hver av disse handler om hvordan bærekraftsrapporteringen har utviklet seg over tid for de to bankene SpareBank 1 Østlandet og DNB, basert på bærekraftsrapportering i bankenes årsrapporter.

6.1.1 Forskingsspørsmål 1a: SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering

Et overblikk av årsrapportene for de siste årene viser tydelig at SpareBank 1 Østlandet har hatt en satsing på bærekraftsarbeid og bærekraftsrapportering siden 2017. Motivasjonen for denne satsingen kan ses i sammenheng med både legitimitetsteorien og interessenteorien.

6.1.1.1 Legitimitetsteori

Legitimitetsteorien dreier seg om hvordan virksomheter oppnår og opprettholder legitimitet. Virksomheter er avhengig av det som kan beskrives som en «sosial kontrakt» med samfunnet (Branco & Rodrigues, 2006; Deegan, 2006), og om virksomheten får legitimitet bestemmes av samfunnet. For at virksomheten skal bli akseptert av samfunnet er det viktig å følge lovgivning og retningslinjer. Denne typen legitimitet kalles regulatorisk legitimitet (E. Fallan & Fallan, 2017). Som en større virksomhet er SpareBank 1 Østlandet lovpliktig til å rapportere om virksomhetens påvirkning på klima og miljø, samt tiltak som utføres og planlegges. Samfunnets forventninger går imidlertid utover det som kommer frem av lovgivningen. En annen type legitimitet som kan være nærliggende i denne sammenhengen er moralsk legitimitet, som handler om virksomheten driver i tråd med kulturelle normer og verdier (E. Fallan & Fallan, 2017). At SpareBank 1 Østlandet ønsker å kommunisere at de gjør en enda større innsats enn det som loven krever av dem, ser man blant annet gjennom engasjement i internasjonale initiativer for bærekraft og samfunnsansvar. I tillegg kan bruken av rammeverk for bærekraftsrapporteringen formidle høyere kvalitet på disse delene av rapporteringen. Å assosiere seg med verdier og/eller andre virksomheter med sterk legitimitet er en del av Lindbloms (1994, referert til i Deegan, 2002) tredje legitimitetsstrategi, som videre gikk ut på å manipulere samfunnets oppfatninger uten å endre atferd. Denne delen av bærekraftsrapporteringen kan bidra til at SpareBank 1 Østlandet assosieres med gode verdier i

forbindelse med bærekraft. Samtidig kommer det også frem av bærekraftsrapporteringen at banken gjennomfører konkrete tiltak i sitt bærekraftsarbeid, som vil si at banken har endret atferden sin. I et helhetlig perspektiv kan det altså virke som om SpareBank 1 Østlandets bærekraftssatsing i større grad kan kobles til den første legitimitetsstrategien, som både handler om å endre atferd og informere samfunnet om dette (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Plastdugnaden som ble arrangert i 2018 og tilpassede lån som ble utviklet raskt for å bistå bankens kunder som opplevde tørke sommeren samme år, er eksempler på at banken har tilpasset seg behov som har oppstått i samfunnet. Pragmatisk legitimitet oppnås ved å sette seg inn i interessentenes situasjon og hvordan interessentene påvirkes (E. Fallan & Fallan, 2017).

6.1.1.2 Interessentteori

Bærekraftsrapporteringen fra SpareBank 1 Østlandet formidler også viktigheten av kommunikasjonen med bankens interessenter. I årsrapporten for 2016 fra tidligere Sparebanken Hedmark (Sparebanken Hedmark, 2017) finnes et «Interessentkart» som viser en oversikt over bankens viktigste interessenter, og dette er også med videre i SpareBank 1 Østlandets årsrapporter for de neste årene. Fra og med årsrapporten for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018) har også banken gjennomført og brukt en vesentlighetsanalyse for å fremheve viktige temaer for både eksterne interessenter og SpareBank 1 Østlandet, og det rapporteres en oversikt over interessentdialog for hvert år. Interessentenes økende bevissthet og interesse for bærekraft har vært en sentral del av motivasjonen for SpareBank 1 Østlandets satsing på bærekraft.

«Investorer og kunder etterspør grønne alternativ og her må SpareBank 1 Østlandet også være på banen» ("Bærekraftsrapport 2017", SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. s. 9).

Ifølge interessentteorien må virksomheter inkludere interessentene og deres interesser i beslutningsprosesser for å kunne oppnå sine mål (Cotter et al., 2011; Freeman & Reed, 1983). Gjennom rapporteringen formidles det anerkjennelse av den gjensidige påvirkningen mellom virksomheten og interessentene (Cotter et al., 2011; Jain et al., 2015). I årsrapporten for 2019 ble det også rapportert om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid i et vedlegg til årsrapporten. Vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» inneholder mer informasjon om bankens bærekraftsarbeid. Innholdet i vedlegget er noe informasjon som tidligere ble rapportert i årsrapporten, men også ytterligere informasjon. At SpareBank 1 Østlandet har valgt å legge dette til årsrapporten sin, og på denne måten gjør

informasjon om bærekraftsarbeidet mer tilgjengelig, tyder på at banken opplever å motta flere spørsmål om bærekraftsarbeidet fra kunder og andre interessenter.

Lånene som ble utviklet på kort tid for bønder som var utsatt for tørke sommeren 2018 er et eksempel på at SpareBank 1 Østlandet gjennomførte et tiltak for noe som ikke hadde en direkte påvirkning på banken, men som var viktig for interessentene. Siden dette ble gjort med tanke på de av SpareBank 1 Østlandets kunder som arbeider med landbruk, har denne kundegruppen mest sannsynlig blitt vurdert til å være viktig for banken. Mitchell et al. (1997) fremhevet de tre attributtene makt, legitimitet og akuttet og mente at det var viktig å prioritere interessenter som innehar minst en av disse attributtene. Vær og temperatur er vanskelig å forutse, og siden dette er vesentlig for landbruk kan akuttet ha vært avgjørende i dette tilfellet.

6.1.1.3 SpareBank 1 Østlandets 3 roller i bærekraftsarbeidet

Av de tre forskjellige rollene, eller fremgangsmåtene, presentert av Thompson (1998) kan det se ut som SpareBank 1 Østlandet satser på en tilnærming som bruker alle tre rollene, men kanskje spesielt den første rollen.

Den første var rollen som kontrollør, som dreide seg om at banken ekskluderer kunder som ikke opprettholder visse retningslinjer og/eller standarder for bærekraft. I tilfeller hvor retningslinjene ikke blir overholdt vil det først legges opp til dialog, men det kommer frem av SpareBank 1 Østlandets årsrapporter at banken gjennomfører ekskludering både av fond, investeringer, og kunder i forbindelse med utlån. SpareBank 1 Østlandet har ekskludert fond som ikke kunne dokumentere gode nok policyer og retningslinjer siden 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018). Banken har utarbeidet retningslinjer for å vurdere klimarisiko for ansvarlige investeringer og ansvarlig utlån. SpareBank 1 Østlandet implementerte retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft i utlånsprosessen og aktsomhetsvurderinger innen relevante bransjer i 2019. Ansvarlige utlån har blitt fremhevet som hovedsatsing i bankens bærekraftsarbeid (SpareBank 1 Østlandet, 2020b).

Den andre fremgangsmåten gikk ut på å innta en rolle som rådgiver, og på denne måten bidra til at bankens kunder kan utvikle mer bærekraftige løsninger. En bank kan ha mange forskjellige kunder, som videre vil påvirke miljø og klima på ulike måter. For å kunne gi råd og veiledning for bærekraftig drift er det derfor viktig med god og oppdatert kompetanse. SpareBank 1 Østlandet har de siste årene vektlagt opplæring av egne ansatte.

«Som ansvarlig bank er det viktig å veilede kundene om framtidig risiko som kan ramme både samfunnet og enkeltkunder» ("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 19).

Den tredje rollen var mer proaktiv og handlet om å utvikle miljøvennlige finansielle produkter for kunder som kan vise til gode resultater innen bærekraft. SpareBank 1 Østlandet startet arbeidet med å utvikle grønne finansielle produkter høsten 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018), og har lansert nye grønne produkter både i 2018 og 2019. I dag tilbyr banken ulike typer grønne utlån, grønne fond og grønne obligasjoner, som beskrevet i denne oppgaven under 5.1.7.

Bærekraftssatsingen i SpareBank 1 Østlandet ser ut til å inkludere alle tre rollene Thompson (1998) la frem, og mye har blitt gjort årene etter at bærekraft ble en del av hovedstrategien i 2017. Hovedvekten ser likevel ut til å ligge på rollen som kontrollør.

6.1.2 Forskningsspørsmål 1b: DNBs bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapporteringen fra DNB har utviklet seg fra en egen bærekraftsrapport i tillegg til årsrapporten for 2014 (DNB, 2015) til en integrert bærekraftsrapportering i årsrapporten for de neste årene. Både legitimitetsteori og interessenteori kan brukes til å forklare motivasjonen for denne utviklingen.

6.1.2.1 Legitimitetsteori

Ifølge legitimitetsteorien er det viktig for alle virksomheter å oppnå legitimitet. For DNB kan det likevel tenkes at samfunnets aksept blir spesielt viktig. Banken assosieres med staten, siden staten er største eier av DNB. Dette kan føre til at DNB opplever økt press. Det vil blant annet være viktig for banken å følge lover og regler, for å oppnå et høyt nivå av det som kalles regulatorisk legitimitet (E. Fallan & Fallan, 2017). På den andre siden kan det også være en fordel å bli assosiert med staten, da mange kunder kan forbinde dette med stabilitet og trygghet. Dette kan bidra til at DNB kan oppnå høyeste nivå av kognitiv legitimitet, som vil si at det blir tatt for gitt at banken både drives på en lovlydig måte og holder en god etisk standard (E. Fallan & Fallan, 2017). DNB støtter også globale initiativer for bærekraftig utvikling, og banken mottok flere utmerkelse for sin bærekraftsrapportering i årsrapporten for 2018 (DNB, 2019). Å assosiere seg med andre virksomheter med høy legitimitet og/eller relevante verdier, er også en del av Lindblom (1994) sin tredje legitimitetsstrategi, som handler om å manipulere samfunnets oppfatninger uten å endre atferden (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Imidlertid kommer det også frem av DNBs bærekraftsrapportering at banken iverksetter konkrete tiltak i sitt bærekraftsarbeid, og dermed også er villig til å endre atferd. Med et mer helhetlig inntrykk av banken kan

bærekraftsarbeidet derfor i større grad ses i sammenheng med Lindbloms (1994) første legitimitetsstrategi, som går ut på å endre atferd og informere samfunnet om hva som har blitt gjort (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Ved å endre atferd og satse på mer troverdig bærekraftsrapportering kan DNB styrke sin legitimitet ved å også oppnå en annen type legitimitet kalt moralsk legitimitet. Denne typen legitimitet dreier seg om å drive i tråd med kulturelle normer og verdier (E. Fallan & Fallan, 2017). DNBs arbeid med samfunnsansvar deles inn i 4 forskjellige fokusområder, og bærekraft er et av dem.

Dersom ikke samfunnets forventninger til virksomheten overholdes, kan dette skape et legitimitetsgap, eller brudd i den «sosiale kontrakten» som beskrevet av Branco og Rodrigues (2006) og Deegan (2006). Dette kan videre gå utover bankens omdømme, slik DNB opplevde i 2016. Legitimitet er nært knyttet til en virksomhets omdømme ifølge De Quevedo-Puente et al. (2007), og for å oppnå godt omdømme er det viktig at det som rapporteres stemmer overens med det som gjennomføres i praksis. DNB fikk kritikk for å ikke følge sine egne retningslinjer i to internasjonale saker, som forklart under 5.2.10. Den ene var relatert til Panama Papers, mens den andre handlet om en stor utbygging av en oljerørledning i USA. DNBs konsernsjef nevnte begge sakene som noe av det viktigste fra året i årsrapporten for 2016, og noe som hadde hatt en merkbar negativ effekt på bankens omdømme (DNB, 2017). Når en virksomhet opplever en slik trussel for samfunnets aksept, er det nødvendig å reparere legitimitet. Etter å ha opplevd å få denne negative oppmerksomheten gjennomførte DNB en grundig gjennomgang av sine egne retningslinjer, og dette ble lagt frem i bankens årsrapporter. Et negativt utgangspunkt ble brukt til å vise bankens risikohåndtering, som beskrevet av Hahn og Lülfs (2014).

6.1.2.2 Interessentteori

Interessentteorien baserer seg på antagelsen om at virksomheter må inkludere interessentene sine og deres interesser i beslutningsprosesser for å kunne oppnå sine mål (Cotter et al., 2011; Freeman & Reed, 1983). Det som er viktig for interessentene er med på å bestemme DNBs prioriteringer i arbeidet med samfunnsansvar og bærekraftsarbeid gjennom vesentlighetsanalysen, som fremhever hva som er viktig for både interessenter og DNB. I 2016 utarbeidet DNB en vesentlighetsanalyse for første gang (DNB, 2017). Det blir i tillegg rapportert mer detaljert om interessentdialog for hvert år i DNBs «bærekraftsbibliotek». På denne måten formidler DNB at banken anerkjenner påvirkningen interessentene har i beslutningsprosesser, og dette er i tråd med interessentteorien ifølge Cotter et al. (2011) og Jain et al. (2015).

Informanten fra DNB kunne fortelle at banken får mange henvendelser fra interessenter med spørsmål om bærekraft, og videre at dette var en viktig motivasjon for utviklingen av vedlegget til de siste årsrapportene, «Faktabok bærekraft». Interessentenes økte interesse for bærekraft ser også ut til å ha vært en av årsakene til at indirekte påvirkning på miljø og klima har blitt prioritert høyere i DNBs bærekraftsrapportering. I vesentlighetsanalysen som sist ble oppdatert i 2018 (DNB, 2020d) kommer det frem at «ansvarlige utlån og investeringer» var blant det viktigste for både interessentene og DNBs langsiktige verdiskapning, og påvirkningen utlån og investeringer kan ha på miljø og klima er indirekte. Indirekte påvirkning ble også trukket frem som en av de viktigste delene av utviklingen innen DNBs bærekraftsrapportering av informanten. Grunnlaget for vesentlighetsanalysen er kommunikasjon med flere interessentgrupper. Med utgangspunkt i rammeverket presentert av Mitchell et al. (1997), er det sannsynlig at interessentene som DNB velger å opprettholde dialog med, og tilpasse seg etter hva de er opptatt av, innehar minst en av de tre attributtene legitimitet, makt og akutthet.

6.1.2.3 DNBs 3 roller i bærekraftsarbeidet

Thompson (1998) la frem tre forskjellige fremgangsmåter, eller roller, som banker kunne bruke innen arbeid med bærekraft, og DNB kan se ut til å ha en tilnærming som kombinerer alle de tre rollene.

Den første var rollen som kontrollør, og gikk ut på at banker kan ekskludere kunder som ikke opprettholder visse retningslinjer og/eller standarder for bærekraft. DNB har tre ulike virkemidler for å sikre ansvarlige investeringer: aktivt eierskap, positiv utvelgelse og eksklusjon (DNB, 2017). Eksklusjon brukes også som virkemiddel for å sikre ansvarlig utlån. Klima- og kullkriterier ble innført i DNBs retningslinjer for ansvarlige investeringer i 2016 (DNB, 2017). I tillegg har DNB egne bransjeretningslinjer for forskjellige typer virksomheter.

Den andre fremgangsmåten handlet om å innta en rolle som rådgiver for å bistå kundene sine i arbeidet med å utvikle mer bærekraftige løsninger. Ifølge de siste årsrapportene kan det virke som dette også er en fremgangsmåte DNB ønsker å bruke. Dialog har i flere år blitt vektlagt i DNBs bærekraftsarbeid som en del av aktivt eierskap, men for å kunne veilede kunder og andre samarbeidspartnere om bærekraftige løsninger er det også viktig for banken å bygge opp relevant kompetanse.

«DNB ser mange muligheter for bærekraftig vekst og ønsker å være våre kunders sparringpartner og rådgiver for nye forretningsmuligheter» (DNB, 2019, s. 61).

Den tredje fremgangsmåten handlet om å ta et mer proaktivt standpunkt, ved å tilpasse lån og andre finansielle produkter for kunder som kan vise til resultater for bærekraftig drift. På denne måten vil man tiltrekke seg kunder som er interessert i miljø og bærekraft. Ut fra informasjon fra den siste årsrapporten ser dette ut til å være en fremgangsmåte DNB sikter mot også. Nyere finansielle produkter som «DNBs grønne obligasjoner og grønne utlån er eksempler på insentiverende finansielle produkter som fremmer klimarobust virksomhet ... » (DNB, 2019). DNB tilbyr også grønne aksjefond, og det ble i årsrapporten for 2015 rapportert om gode resultater for de grønne fondene (DNB, 2016). I 2015 utstedte DNB også sin første grønne obligasjon på Oslo Børs (DNB, 2016). Flere typer grønne utlån ble lansert i 2018 (DNB, 2019).

6.2 Forskningsspørsmål 2: Forskjeller og likheter mellom bankene

Forskingsspørsmål 2 var: Hvilke likheter og forskjeller finnes mellom utviklingen i miljørapporteringen fra SpareBank 1 Østlandet og DNB, og hvordan kan disse forklares? I analyse og diskusjon av dette forskningsspørsmålet brukes tidligere kunnskap om bærekraft, tidligere forskning om CSR-rapportering, legitimitetsteori og interessentteori for få frem sammenhenger og oppnå en større forståelse av bankenes bærekraftsrapportering.

Grunnlaget for utviklingen innen bærekraftsrapportering for begge bankene er økende bevissthet og interesse for bærekraft hos bankenes interessenter. Dette kommer frem av flere av de empiriske funnene. Både SpareBank 1 Østlandet og DNB arbeider med vesentlighetsanalyser, hvor temaer relatert til bærekraft fremheves som viktig for både interessenter og de to bankene. Informanten fra DNB forklarte også at flere av bankens interessenter spurte om DNBs bærekraftsarbeid. Dette tyder altså på at bærekraft har blitt viktigere for bankers legitimitet. Bankene arbeider med bærekraft og rapporterer om dette ikke bare for å følge norske lover, og opprettholde regulatorisk legitimitet (E. Fallan & Fallan, 2017), men også fordi interessenter engasjerer seg i større grad for miljø og klima.

Bærekraftsrapporteringen kan altså i tillegg bidra til oppnåelse av moralsk legitimitet (E. Fallan & Fallan, 2017). Innen interessentteori påpekte Andersson og Bergqvist (2003) at påvirkningskraften mellom interessenter og virksomheter kan endre seg over tid, og at det derfor er viktig for virksomheten å være tilpassningsdyktig. Dette kan også kanskje ses i sammenheng med Mitchell et al. (1997) sitt rammeverk med de tre relevante attributtene legitimitet, makt og akuttet. Disse tre attributtene kan også variere over tid. Siden interessenter er bedre informert i moderne tid kan man for eksempel kanskje også si at

interessentene har fått mer makt. Klimaendringene er også en sak som flere interessenter vil beskrive som akutt, og at det haster å bedre forholdene.

En tydelig endring i både SpareBank 1 Østlandets og DNBS bærekraftsrapportering er at begge bankene har fått vedlegg til årsrapporten som handler om bærekraftsarbeid. DNB begynte med «Faktabok bærekraft» i årsrapporten for 2018 mens SpareBank 1 Østlandet startet med dette i årsrapporten for 2019. Disse vedleggene gjør informasjon om bærekraftsarbeidet mer tydelig og tilgjengelig for både ansatte i banken og eksterne interessenter. Oppsett av disse vedleggene og type informasjon er imidlertid ikke helt likt for de to bankene. Mens DNBS «Faktabok bærekraft» dekker 3 samfunnsansvarstemaer i tillegg til bærekraft, inneholder SpareBank 1 Østlandets vedlegg «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» i hovedsak informasjon om bankens bærekraftsarbeid, klimarisiko og påvirkning av miljø og klima. Ved sammenligning av de to bankenes bærekraftsrapportering kommer det frem at bankene bruker begrepet bærekraft på forskjellige måter. DNB har en videre tolkning av begrepet, og deres «Faktabok bærekraft» inneholder informasjon om alle bankens 4 samfunnsansvarsområder. SpareBank 1 Østlandet bruker begrepet for temaer knyttet til påvirkning av ytre miljø og klima, og skiller dette i større grad fra andre samfunnsansvarsområder.

Informanten fra SpareBank 1 Østlandet fortalte at banken hadde jobbet mye med sin satsing på bærekraftsarbeid. I årsrapportene fra både SpareBank 1 Østlandet og DNB kommer det frem at interessentenes interesse for bærekraft er sentral i bærekraftsarbeidet. Begge bankene kommuniserer jevnlig med sine viktigste interessentgrupper, og rapporterer årlig om interessentdialog. Oversikten over interessentdialog viser forskjellige interessentgrupper, møteplass for dialog mellom virksomheten og interessenter, de viktigste temaene interessentene er opptatt av, og tiltak knyttet til disse temaene. En forskjell mellom de to bankene er at rapporteringen av interessentdialog rapporteres på ulike steder. SpareBank 1 Østlandet har dette med i årsrapporten for 2017 (SpareBank 1 Østlandet, 2018) og årsrapporten for 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019). Årsrapporten for 2019 har denne informasjonen i vedlegget «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid» (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). For DNB finner man denne oversikten i bærekraftsbiblioteket på bankens hjemmesider.

Ifølge interessentteorien er det nødvendig for virksomheter å inkludere interessentene sine og deres interesser i beslutningsprosesser for at virksomhetene skal kunne oppnå sine mål (Cotter et al., 2011; Freeman & Reed, 1983). Både SpareBank 1 Østlandet og DNB gjør nettopp dette

ved å utarbeide en vesentlighetsanalyse, og bruke denne i prioriteringer og andre beslutninger innen bærekraft og samfunnsansvar. Bankene anerkjenner at interessentene har påvirkningskraft, og velger derfor å inkludere dem i bærekraftsarbeidet og bærekraftsrapporteringen (Cotter et al., 2011; Jain et al., 2015).

I både SpareBank 1 Østlandets og DNBs vesentlighetsanalyser fremheves ansvarlige utlån og investeringer som noe som er viktig å prioritere. «Ansvarlige utlån og investeringer» fremheves som viktigst for både interessenter og banken i DNBs siste vesentlighetsanalyse (DNB, 2020d). «Ansvarlige utlån» og «krav til finansielle leverandører» er blant det viktigste for både interessenter og banken i SpareBank 1 Østlandets vesentlighetsanalyse (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Derfor har begge bankene retningslinjer for å vurdere bærekraftskriterier i forbindelse med kredittbeslutninger, i tillegg til andre kriterier innen ESG eller samfunnsansvar. En annen viktig motivasjon for disse tiltakene og vurderingene er risikoen som følger med påvirkningen på miljø og klima (Cowton & Thompson, 2000). Thompson (1998) gjorde rede for tre ulike typer klimarisiko fra en banks ståsted: omdømmerelatert risiko, direkte risiko og indirekte risiko. Alle tre typene klimarisiko kan føre til økonomiske konsekvenser for bankene. Omdømme er nært knyttet til legitimitet, og omdømmerelatert risiko kan derfor kanskje ses i sammenheng med legitimitetsteorien. Bærekraftsrapporteringen viser at både SpareBank 1 Østlandet og DNB er bevisste klimarisikoen de står ovenfor. Begge bankene jobber med å øke sin kompetanse for å kunne forberede seg og unngå for høy klimarisiko. Konsernsjefene i både SpareBank 1 Østlandet og DNB påpeker at bærekraft og klimarisiko har blitt fokusert på i stor grad i 2019.

«Klima og klimarisiko har hatt stort fokus i 2019» ("Konsernsjefen har ordet", SpareBank 1 Østlandet, 2020b, s. 3).

«2019 ble også et år der fokus på bærekraft og ESG på mange måter gikk fra å være noe alle 'snakket' om i næringslivet, til å bli noe alle må ha et aktivt forhold til» ("Konsernsjefen har ordet", DNB, 2020d, s. 8-9).

Thompson (1998) la også frem tre ulike roller, eller fremgangsmåter, som banker kunne bruke for å forholde seg til klimarisikoen de er utsatt for. Av analysen og diskusjon av forskningsspørsmål 1 kom det frem at både SpareBank 1 Østlandet og DNB ser ut til å bruke en kombinasjon av alle de tre rollene. SpareBank 1 Østlandet hadde likevel en hovedsatsing innen den første rollen som kontrollør. DNBs bærekraftsarbeid kan også ses i sammenheng med alle tre rollene, men sammenlignet med SpareBank 1 Østlandet har DNB en større

satsing på grønne finansielle produkter, og det å tiltrekke seg kunder som er opptatt av bærekraft ved bruk av det Thompson (1998) kalte «green marketing». DNB er størst av de to bankene, og har for eksempel egne grønne fond, mens SpareBank 1 Østlandet ikke driver egen fondsforvaltning.

Alle de tre rollene bankene kan benytte seg av i bærekraftsarbeid handler om aktive tiltak og å endre atferd. Å endre atferd er også en del av Lindbloms (1994) første legitimitetsstrategi, samt å informere samfunnet om forbedringene som gjennomføres (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Av de fire legitimitetsstrategiene ser den første ut til å best beskrive både SpareBank 1 Østlandets og DNBs bærekraftsarbeid og bærekraftsrapportering.

En annen likhet mellom SpareBank 1 Østlandets og DNBs bærekraftsrapportering er at begge bankene støtter en rekke initiativer for bærekraft og samfunnsansvar, og har forpliktet seg til ulike retningslinjer og rammeverk for bærekraftsrapporteringen. I tillegg støtter begge bankene FNs utviklingsmål. Slik assosierer både SpareBank 1 Østlandet og DNB seg med gode verdier med hensyn til bærekraft og andre virksomheter med høy legitimitet. Nettopp dette er en del av Lindbloms (1994) tredje legitimitetsstrategi, men å endre atferd er derimot ikke en del av denne strategien (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Ved å ha fordelaktige assosiasjoner kan interessentene altså få større grad av tillit til bærekraftsarbeidet. Kognitiv legitimitet som presentert av E. Fallan og Fallan (2017) beskriver graden av samfunnets aksept av virksomheten, hvor det høyeste nivået innebærer at det blir «tatt for gitt» at virksomheten tar hensyn til bærekraft i driften. Ved å engasjere seg i forskjellige initiativer for bærekraft kan altså bankene oppnå høyere kognitiv legitimitet.

Både SpareBank 1 Østlandet og DNB ser ut til å ha en utvikling med økende bevissthet for ansvaret som følger med bankvirksomhet utover egne kontorer og direkte utslipp. De eldste årsrapportene handler mer om påvirkningen på ytre miljø fra kontordriften og bankenes bygg.

DNB fremhevet FNs utviklingsmål 13, som går ut på å handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene, i årsrapporten for 2016 som blant de mest relevante for banken og et av målene hvor DNB kan utgjøre en forskjell (DNB, 2017), men valgte å ikke fremheve dette utviklingsmålet på samme måte i årsrapportene for de neste årene. Dette kan kanskje tolkes som at banken ikke oppfatter at egen drift har betydelig og/eller direkte påvirkning på miljøet. Utviklingsmål 8, som blant annet går ut på å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, fremheves som et av de mest aktuelle målene for DNB i alle årsrapportene siden banken begynte å støtte FNs bærekraftsmål. Dette målet kan muligens tolkes som mer

nærliggende DNBs virksomhet, noe som kan forklare at banken velger å fokusere i større grad på dette utviklingsmålet.

Under «Styrets beretning» i SpareBank 1 Østlandet sin årsrapport for 2017 kommer det frem et synspunkt om at påvirkningen på ytre miljø fra bankens virksomhet ikke er stor:

«Konsernets direkte miljøpåvirkning er i hovedsak knyttet til energibruk og avfall gjennom kontorvirksomheten. For øvrig anser ikke konsernet å ha virksomhet som påvirker det ytre miljø i særlig grad» (SpareBank 1 Østlandet, 2018, s. 43).

Thompson og Cowton (2004) mente at banker har blitt mer oppmerksomme på påvirkningen på miljø og klima gjennom utlån og investeringer, og dette stemmer overens med resultatene fra både årsrapporter og telefonintervju. De nyeste årsrapportene rapporterer i større grad også om indirekte utslipp. Både SpareBank 1 Østlandet og DNB bruker GHG Protocol Standard for å rapportere eget energiforbruk samt direkte og indirekte utslipp. SpareBank 1 Østlandet begynte med å utarbeide årlig klimaregnskap i 2010 (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). DNB rapporterte «Klima- og energiregnskap» i årsrapporten for 2019 (DNB, 2020d). I bærekraftsbiblioteket finnes denne informasjonen for tidligere år f.o.m. 2015. Samtidig informeres det også fra begge bankene at det ligger en del usikkerhet i utslippsmålingene. Noen steder manglet det data og ble brukt estimater. Det kan være vanskelig for regnskapsbrukerne å si sikkert om denne informasjonen er dekkende og representativ for hele bankdriften. Informanten fra DNB trakk frem mer målbar informasjon som viktig i utviklingen innen DNBs bærekraftsrapportering. Det kommer likevel frem at begge bankene har blitt mer bevisste om at den største påvirkningen deres drift har på klima og miljø skjer indirekte, gjennom avgjørelser som tas om lån og investeringer. Begge bankene rapporterer at den høyeste klimarisikoen de står ovenfor finnes i transaksjonene hos bedriftskunder. Informanten fra DNB fremhevet også mer rapportering om den indirekte påvirkningen på miljø og klima som blant det viktigste i utviklingen innen DNBs bærekraftsrapportering. Å vektlegge indirekte påvirkning på miljø og klima i større grad betyr også at samarbeid og kommunikasjon med kunder, samarbeidspartnere og andre interessenter blir viktig. Det kommer frem av både SpareBank 1 Østlandets og DNBs årsrapporter at det er viktig at også kunder og leverandører gjennomfører tiltak for å drive mer bærekraftig.

Bankens tilnærming til miljø- og klimautfordringene er todelt. På den ene siden skal SpareBank 1 Østlandet redusere egen belastning på miljø og klima. På den andre siden

vil banken bidra til at kunder og leverandører, innen alt fra kontormateriell til fond, gjør det samme. ("Bærekraftsrapport 2018", SpareBank 1 Østlandet, 2019, s. 27)

DNBs langsiktige lønnsomhet er avhengig av at våre kunder også integrerer samfunnsansvar i sine strategiske valg. Kundene våre er i samme situasjon. De både ønsker og må i økende grad investere i bærekraft for å effektivisere, spare kostnader, få tilgang til kapital og utnytte nye forretningsmuligheter - kort sagt være konkurransedyktige. Dette representerer muligheter for lønnsom og bærekraftig vekst for DNB. (DNB, 2020d, s. 51)

En annen viktig del av bærekraftsrapportering er hvordan virksomheten reagerer på kritikk og/eller negativ oppmerksomhet. Årsrapportene gir ikke et stort datagrunnlag for å kunne si noe om dette, da verken SpareBank 1 Østlandet eller DNB rapporterer mange negative resultater eller negativ informasjon om sitt bærekraftsarbeid eller påvirkning på ytre miljø og klima. Etter at DNB i 2016 opplevde å få negativ oppmerksomhet i media for to internasjonale saker og kritikk for å ikke etterfølge egne retningslinjer, ble bankens retningslinjer grundig gjennomgått. Det ble også kommunisert om disse sakene i årsrapporten, samt fremhevet av DNBs konsernsjef (DNB, 2017). Som påpekt tidligere i oppgaven vil det være ønskelig for bankene å gi interessentene et godt inntrykk av bankens bærekraftsarbeid, og begge bankene formidler en satsing på bærekraft og samfunnsansvar. Likevel er det viktig for at interessenter skal kunne sitte igjen med korrekt informasjon og riktig inntrykk av virksomheten at både positiv og negativ informasjon blir rapportert (Adams, 2004). Det er usikkert om bankene vil rapportere relevant, negativ informasjon uten eksternt press.

Dersom en bank har informasjon eller resultater som kan bli sett på som negativ og/eller påvirke bankens omdømme på en negativ måte, er det mulig at banken vil ønske å manipulere samfunnets oppfatninger i bærekraftsrapporteringen (Gold & Heikkurinen, 2018). Når samfunnet får tilgang til negativ informasjon knyttet til bærekraft eller andre samfunnsansvarsområder, kan dette gå utover bankens legitimitet. En av Lindbloms fire legitimitetsstrategier dreier seg om å manipulere eller endre samfunnets oppfatninger, og dette gjennomføres ved å assosiere seg med verdier, symboler og/eller andre virksomheter med sterk legitimitet (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002). Som tidligere nevnt støtter både SpareBank 1 Østlandet og DNB samtlige bærekraftsinitiativer og følger ulike retningslinjer og rammeverk for bærekraftsrapporteringen. Disse relasjonene formidler verdier som det er fordelaktig for bankene å bli assosiert med. Videre kan en slik fremgangsmåte for å opprettholde legitimitet kanskje ses i sammenheng med å bruke rapporteringen av arbeidet

med bærekraft og samfunnsansvar som en lynavleder («lightning rod»), slik uttrykket ble brukt av Garsten og Hernes (2009). Retningslinjer er en viktig del av bærekraftsrapporteringen for både SpareBank 1 Østlandet og DNB, for eksempel i forbindelse med ansvarlig utlån. På denne måten forbereder bankene seg på fremtidige problemstillinger og eventuell kritikk angående bærekraftsarbeidet, og dette påpekes som et av kjennetegnene på lynavleder-bruk av rapporteringen. Et annet kjennetegn er å bruke rapporteringen til å lede regnskapsbrukernes oppmerksomhet hvor det er mest fordelaktig for virksomheten. Tidligere forskning har påpekt at norske reguleringer for bærekraftsrapportering gir virksomhetene valgfrihet og rom for tolkning (E. Fallan & Fallan, 2009; Vormedal & Ruud, 2009). Dette kan være en faktor som gjør det mulig å utnytte bærekraftsrapporteringen som lynavleder. Å bruke bærekraftsrapporteringen som en lynavleder kan kanskje også ses på som en type «greenwashing», fordi det innebærer å gi et bedre inntrykk av virksomhetens bærekraftsarbeid enn hvordan det virkelig er (Delmas & Burbano, 2011). «Greenwashing» kan også dreie seg om å oppgi ikke-relevant eller feilaktig informasjon, noe som vil medføre en *dekobling* mellom rapporteringen og praksis, eller organisatorisk hykleri (L. Fallan & Pettersen, 2016). Et slikt tilfelle kunne også bli sett i sammenheng med Lindbloms legitimitetsstrategi om å endre samfunnets oppfatninger uten å endre atferd (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002).

SpareBank 1 Østlandet og DNB rapporterer imidlertid også konkret og målbar informasjon om deres bærekraftsarbeid. Grønne finansielle produkter, som begge bankene tilbyr, er konkrete tiltak for en bærekraftig utvikling. Interessenter kan også finne konkret og målbar informasjon, som energiforbruk, klimautslipp og antall ekskluderte selskaper. Samtidig består også begge bankenes bærekraftsrapportering av ambisjoner og målsetninger som ikke er like enkelt å måle. Det er også utfordrende å måle for eksempel effektene av bankenes retningslinjer for investeringer og utlån til ulike bransjer. Datagrunnlaget i denne oppgaven er derfor ikke nok til å kunne slå fast at bankene driver med noen type «greenwashing», men det er heller ikke nok til å vite sikkert at dette ikke blir gjort, eller ikke er mulig.

De to bankene har noen grunnleggende forskjeller som kanskje kan forklare, eller delvis forklare, ulikheter i bærekraftsrapporteringen. DNB er Skandinavias største finanskonsern (DNB, 2020d) og har hele Norge som satsingsområde, i tillegg til internasjonale kontorer i flere andre land. SpareBank 1 Østlandet har en annerledes foretaksstrategi, og selv om banken har kunder over hele landet fokuseres det på områdene hvor banken har lokaler. Tidligere forskning har fremhevet størrelse som en sentral faktor innen CSR-rapportering (E. Fallan,

2016). Simerly og Li (2000) påpekte at større virksomheter har større ressurser å bruke på sosialt ansvarlige prosjekter. Branco og Rodrigues (2008) hevdet at banker med høyere synlighet ville ha økt fokus på omdømme, og derfor også mer CSR-rapportering. Som Norges største bank og med staten som største eier, er DNB en synlig virksomhet som kanskje oftere vil finne seg i vurderingssituasjoner. Dette kan legge ekstra press på bankens arbeid med bærekraft og samfunnsansvar.

Utviklingen innen de to bankenes bærekraftsrapportering ser ut til å være konvergerende. Likheter som kan trekkes frem er blant annet formidling av vektlegging av bærekraft og samfunnsansvar i bankens grunnleggende verdier, bruk av rammeverk og støtte av internasjonale initiativer, rapportering av indirekte påvirkning og vedlegg til årsrapporten. Både SpareBank 1 Østlandet og DNB kan regnes som store banker i norsk standard. Det kan derfor være rimelig å anta at utviklingen i disse bankenes bærekraftsrapportering kan si oss noe om retningen andre norske banker vil ta i sin bærekraftsrapportering fremover. Den økende oppmerksomheten for bærekraft og samfunnsansvar som har kommet frem i begge bankenes bærekraftsarbeid bringer med seg utfordringer, men også nye muligheter.

KAPITTEL 7: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Formålet med denne masteroppgaven har vært å lære mer om bærekraftsrapporteringen i norske banker. Det har blitt sett nærmere på årsrapporter over flere år for de to bankene SpareBank 1 Østlandet og DNB. I tillegg har begge bankene blitt kontaktet, og det har blitt gjennomført telefonintervjuer.

Problemstillingen for oppgaven har vært: *Hvordan er utviklingen innen bærekraftsrapportering i norske banker?*

For å kunne svare på problemstillingen på en god måte har det blitt utformet 2 forskningsspørsmål. Jeg vil her forsøke å svare på forskningsspørsmålene, basert på tilgjengelig innsamlet data. Til slutt vil det også tas opp noen begrensninger ved forskningen og forslag til videre forskning.

Forskningsspørsmål 1a: Hvordan er utviklingen i SpareBank 1 Østlandets bærekraftsrapportering?

SpareBank 1 Østlandet har blitt til gjennom fusjoner mellom sparebanker i Hedmark, Oslo og Akershus, sist i 2017. I 2017 ble også bærekraft fremhevet som et av seks overordnede mål i bankens hovedstrategi 2018 – 2021, og banken startet en satsing på bærekraftsarbeid. Dette formidles i SpareBank 1 Østlandets årsrapporter. Ansvarlig utlån har vært hovedsatsingen i bankens bærekraftsarbeid (SpareBank 1 Østlandet, 2020b). Av de tre fremgangsmåtene, eller rollene, presentert av Thompson (1998) kan det virke som om rollen som kontrollør er den det blir lagt mest vekt på. Dette betyr at SpareBank 1 Østlandet stiller krav til kunder og samarbeidspartnere om at visse retningslinjer må være oppfylt. En del av SpareBank 1 Østlandets kjennetegn er fokuset på bankens virkeområde i Innlandet, og dette kommer også frem i bærekraftsarbeidet. For eksempel har SpareBank 1 Østlandet vært med på å arrangere en plastdugnad for Mjøsa og tilløpselver i 2018 (SpareBank 1 Østlandet, 2019). I tillegg har banken vist seg å være tilpasningsdyktig. Samme året ble det også over kort tid utviklet tilpassede lån for bankens kunder som var utsatt for tørke denne sommeren (SpareBank 1 Østlandet, 2019).

Forskningsspørsmål 1b: Hvordan er utviklingen i DNBs bærekraftsrapportering?

DNB er Norges største bank, og har stort fokus på også andre samfunnsansvarsområder i tillegg til bærekraft. Bankens arbeid med samfunnsansvar inkluderer fire ulike samfunnsansvarsområder. DNBs største eier er staten. På den ene siden kan det at mange

forbinder stabilitet og trygghet med staten bidra til at DNB kan oppnå høyere legitimitet, men på den andre siden kan det også føre til at banken opplever økt press på å holde en høy etisk standard. Utviklingen innen DNBs bærekraftsrapportering har gått fra å starte med en separat samfunnsansvarsrapport i 2014 til å integrere bærekraftsrapporteringen i årsrapportene. I 2016 opplevde DNB å få negativ oppmerksomhet og kritikk for å ikke følge sine egne retningslinjer i to internasjonale saker. Dette gikk utover bankens omdømme (DNB, 2017) og truet bankens legitimitet. Som følger av dette ble det gjennomført en grundig gjennomgang av retningslinjene. Mer rapportering av indirekte påvirkning på klima og miljø samt arbeid med å utarbeide mer målbare data fremheves som sentrale deler av utviklingen innen bærekraftsrapporteringen. DNBs arbeid med bærekraft og samfunnsansvar ser ut til å omfatte alle de tre rollene presentert av Thompson (1998).

Forskningsspørsmål 2: Hvilke likheter og forskjeller finnes mellom utviklingen i miljørapporteringen fra SpareBank 1 Østlandet og DNB, og hvordan kan disse forklares?

Utviklingen innen bærekraftsrapportering for de to bankene ser ut til å være konvergerende. Legitimitetsteori og interessenteori har vist seg å være nyttig i å analysere og diskutere bankenes bærekraftsrapportering, og til å se sammenhengen mellom de to bankene. Tidligere kunnskap om bærekraft og tidligere forskning om CSR-rapportering har også vist seg å bidra til forståelsen av bankenes bærekraftsrapportering.

Bærekraftsrapporteringen fra begge bankene tyder på at interessentenes meninger og krav vektlegges og er viktige for både DNB og SpareBank 1 Østlandet. Begge bankene rapporterer om interessentdialog for hvert år, og i tillegg inkluderes interessentenes interesser gjennom bruk av vesentlighetsanalyse. Dette stemmer overens med interessenteorien. Begge bankene har også gjort informasjon om bærekraftsarbeidet mer tilgjengelig i vedlegg til årsrapportene. De to vedleggene demonstrerer en forskjell mellom SpareBank 1 Østlandet og DNB i bruk av begrepet bærekraft. DNB benytter en videre tolkning av begrepet, og deres «Faktabok bærekraft» inneholder informasjon om 4 forskjellige samfunnsansvarsområder som banken bruker i sitt arbeid med bærekraft og samfunnsansvar. SpareBank 1 Østlandet har mer informasjon om påvirkning på ytre miljø og klima i sitt vedlegg «Utdypende fakta om SpareBank 1 Østlandets bærekraftsarbeid», og bærekraftsarbeidet skilles dermed i større grad fra andre samfunnsansvarsområder.

Både SpareBank 1 Østlandet og DNB støtter en rekke internasjonale initiativer for bærekraft og samfunnsansvar, og har forpliktet seg til å følge ulike retningslinjer for

bærekraftsrapporteringen. Dette gjør at begge bankene assosierer seg med fordelaktige verdier og andre virksomheter med høy legitimitet. Dette bidrar til at også bankene kan oppnå høyere legitimitet. Både SpareBank 1 Østlandets og DNBs bærekraftsrapportering ser ut til å kunne ses i sammenheng med den første av Lindbloms (1994) fire legitimitetsstrategier. Denne legitimitetsstrategien går ut på å endre atferd for så å informere samfunnet om tiltakene som gjennomføres (Lindblom, 1994, referert til i Deegan, 2002).

Å rapportere om indirekte påvirkning på klima og miljø ble trukket frem av informanten fra DNB som en viktig del av utviklingen innen bærekraftsrapporteringen, i tillegg til å utarbeide mer målbar informasjon. Dette er også noe som kommer frem i bankenes årsrapporter. Både SpareBank 1 Østlandet og DNB rapporterer både direkte og indirekte utslipp, og begge bankene arbeider med å forbedre kvaliteten på denne informasjonen og utslippsmålingene fra relevante samarbeidspartnere. Ansvarlige utlån og investeringer er et fokusområde for begge bankene fordi dette fremheves som viktig for både interessenter og bankenes verdiskapning i vesentlighetsanalysene. DNB presiserer tre ulike virkemidler i dette arbeidet: aktivt eierskap, positiv utvelgelse og eksklusjon (DNB, 2017). Både SpareBank 1 Østlandet og DNB bruker først dialog i tilfeller hvor det oppdages at retningslinjer ikke overholdes, men begge benytter også eksklusjon dersom det ikke blir gjort en tilstrekkelig forbedring.

Ansvarlig utlån har senere blitt trukket frem som SpareBank 1 Østlandets hovedsatsing i bærekraftsarbeidet. Dette betyr at banken tar en rolle som kontrollør, ifølge Thompson (1998) som presenterte tre ulike fremgangsmåter, eller roller, banker kan bruke i sitt bærekraftsarbeid. Fra årsrapportene fra SpareBank 1 Østlandet og DNB kan det se ut som begge bankene kombinerer alle tre rollene i sitt bærekraftsarbeid. Den tredje rollen omhandler «Green marketing», eller å tiltrekke seg kunder som kan vise til gode resultater innen bærekraft. Begge bankene tilbyr grønne finansielle produkter, som grønne lån, grønne fond og grønne obligasjoner. Disse produktene er tilpasset kunder som er opptatt av bærekraft, og motiverer samtidig bankenes kunder til å jobbe mot mer bærekraftige løsninger.

I tidligere forskning av CSR-rapportering har størrelse vist seg å være en betydelig faktor (E. Fallan, 2016; Vormedal & Ruud, 2009). Forskjeller mellom de to bankenes bærekraftsrapportering kan være grunnet ulikhet i bankenes størrelse, foretaksstrategi og/eller fokusområde. DNB er størst av de to bankene, og i tillegg er staten DNBs største eier. Dette gjør banken mer synlig og utsatt for vurderingssituasjoner. SpareBank 1 Østlandet fokuserer sitt arbeid på virkeområdet i Innlandet, og dette gjelder også for bærekraftsarbeidet. Derfor

har banken gjennomført tiltak spesielt rettet mot bærekraft i virkeområdet, som for eksempel plastdugnad og tilpassede lån.

7. 1 Begrensninger og forslag for videre forskning

Begrensning i tid og ressurser gjorde at det ikke ble mulig å gjennomføre en mer omfattende studie med flere informanter. I metodekapittelet gjøres det rede for hindringer i datainnsamlingen. Interessante poeng kom frem gjennom analyse og diskusjon av tilgjengelig empiriske materiale, men større datamateriale hadde sannsynligvis forbedret studien.

En annen begrensning ligger i vurderingen om poengene som kommer frem i denne oppgaven kan generaliseres. Det finnes ulike meninger om hvorvidt det er mulig og ønskelig å generalisere ved kvalitative studier (Nadim, 2013). Siden SpareBank 1 Østlandet og DNB er blant de største bankene i Norge kan det være interessant å diskutere om deres utvikling innen bærekraftsrapportering videre kan si oss noe om hvordan utviklingen for andre norske banker vil fortsette i fremtiden. Det er likevel usikkert om andre norske banker vil følge en lik utvikling.

Noe som dette forskningsprosjektet ikke gir grunnlag til å diskutere videre, er om utviklingen innen bankenes bærekraftsrapportering er representativ for utviklingen innen bankenes bærekraftsarbeid i praksis. Selv om både SpareBank 1 Østlandet og DNB rapporterer konkrete tall som sier oss noe om resultatene av tiltakene bankene gjennomfører, for eksempel antall ekskluderte selskaper på bakgrunn av kriterier for bærekraft og samfunnsansvar, finnes det fortsatt ikke like god informasjon om alle områder innen bærekraftsarbeidet. Informanten fra DNB påpekte at det er utfordrende å utarbeide målbar informasjon om bankens indirekte påvirkning på miljø og klima, og at dette fortsatt er noe banken jobber med.

For videre forskning hadde det vært interessant å se på en sammenheng mellom utviklingen i norske bankers bærekraftsrapportering og utviklingen i bærekraftsarbeidet i praksis. Det kunne også vært interessant å se nærmere på interessentenes oppfatninger av bærekraftsrapporteringen. Denne kunnskapen kunne også bidratt til å få kunnskap om kvaliteten på bærekraftsrapporteringen fra norske banker.

REFERANSER

- Adams, C. A. (2004). The ethical, social and environmental reporting-performance portrayal gap. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 17(5), 731-757.
- Adams, C. A. & Harte, G. (1998). The Changing Portrayal of the Employment of Women in British Banks' and Retail Companies' Corporate Annual Reports. *Accounting, Organizations and Society*, 23(8), 781-812.
- Andersson & Bergqvist. (2003). IAS/IFRS ur ett användarperspektiv. *Göteborgs Universitet*.
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bank 1 Oslo Akershus AS. (2017). *Årsrapport 2016*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/investor/rapporter.html>
- Branco, M. C. & Rodrigues, L. L. (2006). Communication of corporate social responsibility by Portuguese banks. *Corporate Communications: An International Journal*, 11(3), 232-248.
- Branco, M. C. & Rodrigues, L. L. (2008). Social responsibility disclosure: A study of proxies for the public visibility of Portuguese banks. *The British Accounting Review*, 40, 161-181.
- Brundtlandkommisjonen. (1987). *Vår felles framtid (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling)*. Oslo: Tiden norsk forlag.
- Campbell, D., Craven, B. & Shrive, P. (2003). Voluntary social reporting in three FTSE sectors: A comment on perception and legitimacy. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 16(4), 558-581.
- Campbell, D. & Slack, R. (2011). Environmental disclosure and environmental risk: Sceptical attitudes of UK sell-side bank analysts. *The British Accounting Review*, 43, 56-64.
- Cho, C. H., Michelon, G. & Patten, D. M. (2012). Impression Management in Sustainability Reports: An Empirical Investigation of the Use of Graphs. *Accounting and the Public Interest*, 12, 16-37.
- Clarkson, M. B. E. (1995). A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *The Academy of Management Review*, 20(1), 92-117.
- Clarkson, P. M., Kao, J. L. & Richardson, G. D. (1994). The Voluntary Inclusion of Forecasts in the MD&A Section of Annual Reports. *Contemporary Accounting Research*, 11(1), 423-450.
- Cotter, J., Lokman, N. & Najah, M. M. (2011). Voluntary disclosure research: Which theory is relevant? *Journal of Theoretical Accounting Research*, 6(2), 77-95.
- Cowton, C. J. & Thompson, P. (2000). Do Codes Make a Difference? The Case of Bank Lending and the Environment. *Journal of Business Ethics*, 24, 165-178.
- De Quevedo-Puente, E., De la Fuente-Sabaté, J. M. & Delgado-García, J. B. (2007). Corporate Social Performance and Corporate Reputation: Two Interwoven Perspectives. *Corporate Reputation Review*, 10(1), 60-72.

- Deegan, C. (2002). The legitimising effect of social and environmental disclosures - a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 282-311.
- Deegan, C. (2006). Legitimacy Theory. I Z. Hoque (Red.), *Methodological Issues in Accounting Research: Theories, Methods and Issues* (s. 161-182). London: Spiramus Press Ltd.
- Delmas, M. A. & Burbano, V. C. (2011). The Drivers of Greenwashing. *California Management Review*, 54(1), 64-87.
- DNB. (2015). *Årsrapport 2014*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2016). *Årsrapport 2015*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2017). *Årsrapport 2016*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2018). *Årsrapport 2017*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2019). *Årsrapport 2018*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2020a). DNB-konsernet. Hentet 12.04 2020 fra <https://www.dnb.no/om-oss/om-dnb.html>
- DNB. (2020b). *Faktabok bærekraft 2019*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- DNB. (2020c). Miljøfond. Hentet 17.04 2020 fra <https://www.dnb.no/privat/sparing-og-investering/fond/miljofond.html>
- DNB. (2020d). *Årsrapport 2019*. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/press-and-reports/financial-reports#tab-other>
- Donaldson, T. & Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence and implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Easterby-Smith, M., Thorpe, R., Jackson, P. R. & Jaspersen, L. J. (2018). *Management & Business Research* (6. utg.). London: Sage Publications.
- Epstein, M. J. & Yuthas, K. J. (2012). Analyzing Sustainability Impacts. *Strategic Finance*, 27-33.
- Fallan, E. (2016). Environmental Reporting Regulations and Reporting Practices. *Social and Environmental Accountability Journal*, 36(1), 34-55.
- Fallan, E. & Fallan, L. (2009). Voluntarism versus regulation: lessons from public disclosure of environmental performance information in Norwegian companies. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 5(4), 472-489.

- Fallan, E. & Fallan, L. (2017). Er regnskapsreguleringer avgjørende for kvaliteten på miljøinformasjon i årsrapporten? I T. Busch, J. O. Olausson & I. J. Pettersen (Red.), *Bred og spiss! NTNU Handelshøyskolen 50 år: En vitenskapelig jubileumsantologi*. (s. 133-154). Fagbokforlaget.
- Fallan, L. & Pettersen, I. J. (2016). *Bedriftsøkonomiske atferdsteorier. Endrede perspektiver på atferd, koordinering og organisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Freeman, R. E. & McVea, J. (2001). *A Stakeholder Approach to Strategic Management* (Arbeidsnotat 01/02). Darden Graduate School of Business Administration.
- Freeman, R. E. & Reed, D. L. (1983). Stockholders and stakeholders: a new perspective on corporate governance. *California Management Review*, 25(3), 88-106.
- Friedman, A. L. & Miles, S. (2002). Developing Stakeholder Theory. *Journal of Management Studies*, 39(1), 1-21.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*, 1-6. Hentet fra <http://umich.edu/~thecore/doc/Friedman.pdf>
- Garsten, C. & Hernes, T. (2009). Tying some ends together: Reflecting around a 'lightning rod' model of business ethics. I C. Garsten & T. Hernes (Red.), *Ethical Dilemmas in Management*. Routledge.
- Gold, S. & Heikkurinen, P. (2018). Transparency fallacy: Unintended consequences of stakeholder claims on responsibility in supply chains. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(1), 318-337.
- Goodman, L. A. (1961). Snowball Sampling. *The Annals of Mathematical Statistics*, 32(1), 148-170.
- Gray, R. (2007). Taking a Long View on What We Now Know About Social and Environmental Accountability and Reporting. *Issues in Social and Environmental Accounting*, 1(2), 169-198.
- Gray, R., Kouhy, R. & Lavers, S. (1995). Corporate social and environmental reporting: A review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 8(2), 47-77.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2016). *Metode og dataanalyse: beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP, Excel og SPSS* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Hahn, R. & Kühnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: a review of results, trends, theory and opportunities in an expanding field of research. *Journal of Cleaner Production*, 59, 5-21.
- Hahn, R. & Lülf, R. (2014). Legitimizing Negative Aspects in GRI-oriented Sustainability Reporting: A Qualitative Analysis of Corporate Disclosure Strategies. *Journal of Business Ethics*, 123, 401-420.
- Hetze, K. (2016). Effects on the (CSR) Reputation: CSR Reporting Discussed in the Light of Signalling and Stakeholder Perception Theories. *Corporate Reputation Review*, 19(3), 281-296.

- Jain, A., Keneley, M. & Thomson, D. (2015). Voluntary CSR disclosure works! Evidence from Asia-Pacific banks. *Social Responsibility Journal*, 11(1), 2-18.
- Key, S. (1999). Toward a new theory of the firm: a critique of stakeholder "theory". *Management Decision*, 37(4), 317-328.
- Lépineux, F. (2005). Stakeholder theory, society and social cohesion, 5(2), 99-110.
- Lozano, R. & Huisingh, D. (2011). Inter-linking issues and dimensions in sustainability reporting. *Journal of Cleaner Production*, 19(2), 99-107.
- Matten, D. & Moon, J. (2004). Corporate Social Responsibility Education in Europe. *Journal of Business Ethics*, 54(4), 323-337.
- Mitchell, R. K., Agle, B. R. & Wood, D. J. (1997). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *The Academy of Management Review*, 22(4), 853-886.
- Nadim, M. (2013). Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 3, 129-148.
- Neu, D., Warsame, H. & Pedwell, K. (1998). Managing Public Impressions: Environmental Disclosures in Annual Reports. *Accounting, Organizations and Society*, 23(3), 265-282.
- Ot.prp. nr. 42 1997–1998. *Om lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-42-1997-98-/id120622/?ch=1>
- Patten, D. M. (2005). The accuracy of financial report projections of future environmental capital expenditures: a research note. *Accounting, Organizations and Society*, 30(5), 457-468.
- Phillips, R. A. (1997). Stakeholder Theory and A Principle of Fairness. *Business Ethics Quarterly*, 7(1), 51-66.
- Phillips, R. A. (2003). Stakeholder Legitimacy. *Business Ethics Quarterly*, 13(1), 25-41.
- Phillips, R. A., Freeman, R. E. & Wicks, A. C. (2003). What Stakeholder Theory Is Not. *Business Ethics Quarterly*, 13(4), 479-502.
- Porter, M. E. & Kramer, M. R. (2006). The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*, 84(12), 78-92.
- Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m. v. (LOV-1998-07-17-56)*. Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-56>
- Savitz, A. W. (2014). *The Tripple Bottom Line : How Today's Best-Run Companies Are Achieving Economic, Social and Environmental Success - and How You Can Too*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons, Incorporated. Hentet fra ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/hilhmr-ebooks/detail.action?docID=1495625>
- Simerly, R. L. & Li, M. (2000). Environmental Dynamism, Capital Structure and Performance: A Theoretical Integraton and an Empirical Test. *Strategic Management Journal*, 21, 31-49.

- SpareBank 1 Østlandet. (2018). *Årsrapport 2017*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/investor/rapporter.html>
- SpareBank 1 Østlandet. (2019). *Årsrapport 2018*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/investor/rapporter.html>
- SpareBank 1 Østlandet. (2020a). Om SpareBank 1-alliansen. Hentet 20.04 2020 fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/om-banken/om-sparebank-1-alliansen.html>
- SpareBank 1 Østlandet. (2020b). *Årsrapport 2019*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/investor/rapporter.html>
- Sparebanken Hedmark. (2017). *Årsrapport 2016*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/investor/rapporter.html>
- Strøm, T. J. (2017, 16.04.2020). DNB Luxembourg bøtelagt etter Panama Papers. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/Kvy0rE/dnb-luxembourg-boetelagt-etter-panama-papers>
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *The Academy of Management Review*, 20(3), 571-610.
- Thompson, P. (1998). Bank lending and the environment: policies and opportunities. *International Journal of Bank Marketing*, 16(6), 243-252.
- Thompson, P. & Cowton, C. J. (2004). Bringing the environment into bank lending: implications for environmental reporting. *The British Accounting Review*, 36, 197-218.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Torset, N. S. (2016, 16.04.2020). DNB bidrar med milliarder til omstridt oljerørledning, som har fått Sioux-indianerne i USA til å gå rettens vei. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/kjaok/dnb-bidrar-med-milliarder-til-omstridt-oljeroerledning-som-har-faatt-sioux-indianerne-i-usa-til-aa-gaa-rettens-vei>
- Tryggestad, K., Justesen, L. & Mouritsen, J. (2013). Project temporalities: how frogs can become stakeholders. *International Journal of Managing Projects in Business*, 6(1), 69-87.
- Tsalis, T. A., Stylianou, M. S. & Nikolaou, I. E. (2018). Evaluating the quality of corporate social responsibility reports: The case of occupational health and safety disclosures. *Safety Science*, 109, 313-323.
- Tsang, E. W. K. (1998). A longitudinal study of corporate social reporting in Singapore. *Accounting Auditing & Accountability Journal*, 11(5), 624-635.
- Vildskog, A. & Haugeland, S. M. (2013). *Motiver for frivillig bærekraftsrapportering* (Masteravhandling, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/170078/haugeland13.pdf?sequence=1>

Vormedal, I. & Ruud, A. (2009). Sustainability Reporting in Norway - an Assessment of Performance in the Context of Legal Demands and Socio-Political Drivers. *Business Strategy and the Environment*, 18, 207-222.

VEDLEGG: Intervjuspørsmål DNB

- Hvordan er bærekraft aktuelt i din jobb i DNB?
- Hvor lang erfaring har du med bærekraftsrapportering?
- Bærekraft og miljøhensyn presenteres i flere sammenhenger som en del av det større begrepet «samfunnsansvar» (eller CSR). Sammenlignet med de andre fokusområdene som omfattes av begrepet «samfunnsansvar», i hvor stor grad prioriteres bærekraft og miljø hos DNB?
- Hva vil du si er den/de viktigste delen(e) av utviklingen innen miljørapportering eller den/de største endringen(e) i de siste 5 årsrapportene?
- I årsrapporten for 2014 oppgis det noen nøkkeltall for samfunnsansvar som har betydning for bærekraft, som for eksempel antall ekvatorprosjekter, antall flyreiser og forbruk av papir. Slik informasjon oppgis hovedsakelig i DNBs «Bærekraftsbibliotek» de neste årene. I 2018 ble det lagt til en egen del om bærekraft til årsrapporten, «Faktabok bærekraft». Man har altså fått tre ulike «nivåer» for DNBs miljørapportering; selve årsrapporten, «Faktabok bærekraft» og «Bærekraftsbiblioteket». Hvordan bestemmes det ut hva slags informasjon som oppgis i årsrapporten og hva slags informasjon som separeres ut til «Faktabok bærekraft» og «Bærekraftsbiblioteket»?
- Hvordan ser du for deg at utviklingen innen DNB sin bærekraftsrapportering vil fortsette i årene som kommer?